

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce
VÝVOJ SLOVENSKÉ POLITIKY OD ROKU 1998
Jana Fultnerová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

VÝVOJ SLOVENSKÉ POLITIKY OD ROKU 1998

Jana Fultnerová

Vedoucí práce: Mgr. Ľubomír Lupták
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Hradec Králové, červenec 2012

.....

Obsah

Úvod.....	1
Teoretický rámec.....	3
1. Období 1998-2002	8
1.1. Parlamentní volby 1998 – významný předěl ve vývoji slovenské politiky	8
1.1.1. Utváření antimečiarovského tábora	8
1.1.2. Volební kampaň a volby 1998.....	11
1.1.3. Výsledky voleb a vytvoření nové vládní koalice	12
1.2. První Dzurindova vláda (1998-2002).....	15
1.2.1. První přímé prezidentské volby 1999 a působení prezidenta	15
1.2.2. Vládní politika	17
1.2.3. Spory mezi stranami vládní koalice i uvnitř jednotlivých stran	18
1.2.4. Spory uvnitř koaličních stran, rozpady a vzniky nových stran.....	20
SDK a vznik SDKÚ	20
1.3. Zhodnocení stranického systému SR v období let 1998 - 2002 pohledem Sartoriho teorie	22
2. Období 2002-2006	24
2.1. Parlamentní volby 2002	24
2.1.1. Situace před volbami v jednotlivých stranách	24
2.1.2. Výsledky voleb	27
2.2. Druhá Dzurindova vláda.....	29
2.2.1. Sestavení vlády, její programové cíle a počátky sporů uvnitř vlády.....	29
2.2.2. Prezidentské volby 2004 – vysvědčení pro vládu.....	32
2.2.3. Rozpad vládní koalice, cesta k předčasným volbám	33
2.3. Zhodnocení stranického systému SR v období let 2002 - 2006 pohledem Sartoriho teorie	35
3. Období 2006-2010	36
3.1. Předčasné parlamentní volby 2006	36
3.1.1. Předvolební situace	36
3.1.2. Výsledky voleb, sestavení vlády	38
3.2. Ficova vláda.....	39
3.3. Prezidentské volby 2009	41
3.4. Zhodnocení stranického systému SR v období let 2006 - 2010 pohledem Sartoriho teorie	42
4. Období 2010-2012	43

4.1. Parlamentní volby 2010	43
4.1.1. Výsledky voleb	43
4.1.2. Příčiny neúspěchu SMK a ĽS-HZDS	44
4.2. Sestavení vlády.....	46
4.2.1. Smer-SD a jeho šance na sestavení vlády	46
4.2.2. Vláda Ivety Radičové	47
4.3. Zhodnocení stranického systému SR po parlamentních volbách 2010 pohledem Sartoriho teorie	49
Závěr.....	51
Seznam použitých zdrojů	56
a) literatura	56
b) internetové zdroje	58
Seznam použitých zkratk.....	61
Resumé.....	62
Přílohy.....	63
Volby do Národní rady Slovenské republiky v r. 1998 - Podíl platných hlasů odevzdaných pro politické strany, které získaly zastoupení v NR SR	63
Volby do Národní rady Slovenské republiky v r. 2002 - Podíl platných hlasů odevzdaných pro politické strany, které získaly zastoupení v NR SR	64
Volby do Národní rady Slovenské republiky v r. 2006 - Podíl platných hlasů odevzdaných pro politické strany, které získaly zastoupení v NR SR	65
Volby do Národní rady Slovenské republiky v r. 2010 - Podíl platných hlasů odevzdaných pro politické strany, které získaly zastoupení v NR SR	66

Úvod

Tématem této bakalářské práce, jak již napovídá její název, je vývoj slovenské politiky po roce 1998. V rámci tohoto tématu jsem se rozhodla zaměřit svou pozornost především na vývoj stranického systému, přičemž tento jsem se rozhodla zkoumat jej z úhlu pohledu Sartoriho teorie stranických systémů. V souvislosti s tímto pak budu věnovat svoji pozornost především volbám do Národní rady Slovenské republiky, pokud zmíním i volby prezidentské, je to zejména z toho důvodu, abych dokreslila aktuální situaci stranického systému.

Jako metodologický postup své práce jsem zvolila jednopřípadovou studii, jelikož vývoj slovenské politiky od roku 1998 do roku 2010 považuji za „dostatečně ohraničenou historickou epizodu“ (Drulák, 2008: 32).

Hlavní otázku, kterou si tato práce klade, je ověření otázky, zda je slovenský stranický systém ve sledovaném období umírněným pluralismem ve smyslu Sartoriho koncepce. V souvislosti s touto prvotní otázkou bych chtěla zmínit i případné nedostatky Sartoriho teorie, pokud nějaké v této práci vysleduji.

Z hlediska formálního jsem rozdělila práci následovně. Po tomto úvodu následuje teoretický rámec, v němž popisuji Sartoriho teorii stranických systémů, dle které budu hodnotit slovenský stranický systém. V rámci jeho hodnocení se zaměřím zejména na sledování toho, jaký byl v daném volebním období počet relevantních politických stran a dále pak na skutečnost, jak výrazně byl stranický systém polarizován. Blíže znaky Sartoriho konceptu popíši v následující části této práce. Po teoretickém rámci budu již popisovat slovenský stranický systém, a to tím způsobem, že popis rozdělím na období ohraničené volbami do Národní rady Slovenské rady. V rámci každého volebního období nejprve popíši předvolební situaci, dále zhodnotím průběh voleb a následně rozeberu zásadní znaky fungování vlády a vztahy uvnitř vládní koalice, načrtnu přístup opozice a dále též, jak se rozpadaly a slučovaly strany a vznikaly nové.

Dále již bude následovat závěr, v němž zhodnotím, zda se potvrdila či vyvrátila základní otázka této práce, tedy zda stranický systém Slovenské republiky byl po celou dobu umírněným pluralismem či nikoli, eventuálně zda prodělal zásadní vývoj v tom smyslu, že by se stranicko-politický systém vyvinul, ať již směrem od polarizovaného pluralismu k pluralismu umírněnému, opačným směrem, nebo zda naplňuje znaky zcela odlišného typu stranického systému dle Sartoriho typologie. V závěru také zhodnotím, zda práce přinesla nějaké poznatky ve vztahu k Sartoriho teorii či nikoli.

Zvláštní pozornost v závěru budu věnovat také porovnání dvou subjektů, které sehrály v různých fázích sledovaného období významnou, ba dokonce vůdčí roli, a to HZDS a Smeru. Domnívám se, že u těchto stran lze vysledovat některé podobné prvky. Ve vztahu k této domněnce se pokusím z jejich jednání, jehož popis vyplyne z dílčích kapitol této práce, v nichž se budu zabývat stranickým systémem v jednotlivých volebních obdobích, vyvodit tvrzení, která by podobnost těchto dvou seskupení potvrzovala či vyvracela.

Po závěru bude již následovat seznam zdrojů, seznam použitých zkratk a resumé psané v anglickém jazyku a nakonec přílohy, ve kterých budou graficky znázorněny výsledky politických stran, které získaly zastoupení v Národní radě SR, v parlamentních volbách.

Svá pozorování jsem se rozhodla ukončit současně s předčasným skončením volebního období započatého volbami do Národní rady Slovenské republiky roku 2010. Výsledky voleb z roku 2012 a bezprostředně následující vývoj jsem se rozhodla do této práce nezahrnovat, když je od těchto událostí příliš krátký časový odstup, aby mohly být vyvozovány relevantní závěry, a dále pak volební období je stále ve svém počátku, a tedy by nebylo možné objektivně zhodnotit relevanci politických stran a posoudit jak zapůsobily výsledky voleb na fungování stranického systému jako celku.

Teoretický rámec

Jak již jsem se zmínila v úvodu, velkou část své pozornosti zaměřím na fungování stranického systému Slovenské republiky, v rámci něho pak budu zkoumat především pozici dvou významných subjektů své doby, a to HZDS a SMERu.

Stranický systém jsem se rozhodla zkoumat pohledem Sartoriho teorie stranických systémů. Byť tato teorie má své mezery¹, je za jejího použití možno blíže pochopit fungování slovenského stranicko-politického systému², na druhou stranu aplikace této koncepce na systém konkrétní země může mnohé vypovědět i o použité teorii.

Vzhledem k tomu, že politický vývoj Slovenska budu zkoumat po jednotlivých volebních obdobích, pokusím se vždy zanalyzovat stranický systém v daném období. Domnívám se, že tento přístup je vhodný a ve svém důsledku umožní zachytit vývoj stranického systému Slovenska.

V souladu se Sartoriho teorií v každém volebním období budu pracovat nikoli se všemi politickými subjekty, nýbrž pouze s relevantními stranami, tj. takovými, které jsou dostatečně silné. Zda je konkrétní strana dostatečně silná či nikoli pak budu poměřovat dvěma kritérii, a to „koaličním potenciálem“ a „vyděračským potenciálem“. Koaličním potenciálem se rozumí schopnost a možnost daného subjektu utvářet potenciální vládní koalice s dalšími politickými stranami. Toto kritérium by však nebylo samo o sobě dostačující pro stanovení relevantních stran, neboť i politické strany, které nemají prakticky žádný koaliční potenciál, mohou významně zasahovat do dění, a to tím, že díky svému zastoupení v rozhodujících orgánech, mohou jednání či rozhodování blokovat nebo výrazně ztěžovat. Tím, že v konkrétním případě nelze počítat s jejich hlasy, výrazně omezují možnost dohody a v podstatě

¹ O mezerách v Sartoriho teorii se poměrně hojně zmiňují například Petr Fiala a Maxmilián Strmiska v publikaci *Teorie politických stran*, kteří nedostatky vysvětlují i na praktických příkladech.

² Pojem „stranicko-politický systém“ opět hojně používají Petr Fiala a Maxmilián Strmiska. Tento pojem používají v souvislosti s výkladem polarizovaného pluralismu, kdy dochází k závěru, že Sartoriho koncepce je svázána s velice širokým pojetím systému politických stran, kdy toto pojetí se při nejmenším překrývá s politickým systémem (Fiala - Strmiska, 2009: 167).

nutí ostatní politické subjekty ke kompromisům. Pro právě popsané strany je příznačný jejich výrazný vyděračský potenciál (Sartori, 2005: 125–129).

Vymezení počtu relevantních stran je pro zkoumání a následné pochopení chodu konkrétního stranického systému důležité, nicméně samo o sobě neumožňuje vyvozovat relevantní závěry. Proto Sartori ve své teorii zkoumá stranický systém nejen z hlediska početního, nýbrž též z hlediska ideologického. Na základě tohoto kritéria pak rozlišuje, zda je určitý systém umírněný, či polarizovaný, přičemž pro umírněný stranický systém je příznačné, že jednotlivé subjekty jsou si ve svých názorech z hlediska ideologického relativně blízké, nebo při nejmenším všichni respektují pravidla politické soutěže, zatímco pro polarizovaný stranický systém je charakteristické, že jsou mezi stranami výrazné ideologické rozpory, přičemž zpravidla cílem alespoň jedné z nich je absolutní změna stávajícího systému a jeho pravidel (Sartori, 2005: 130–134).

V souvislosti s ideologickým hlediskem Sartori samozřejmě definuje i ideologii v rámci politiky. Ideologii chápe jako určitý systém či strukturu politického přesvědčení, přičemž však upozorňuje, že ne každé politické přesvědčení musí mít ideologický charakter. To je příznačné například pro pragmatismus, který je v podstatě opozitem ideologii, Sartori dokonce o pragmatismu mluví jako o „ne-ideologii“ (Sartori, 1969: 398–401).

Politické přesvědčení lze definovat jako soubor idejí, které jsou na rozdíl od názorů či myšlenek, zakořeněné v daném subjektu. Tyto ideje mohou být v rámci jednotlivé ideologie protichůdné, nicméně konkrétní jednatel je schopen si je odůvodnit. Určitá nelogičnost je ostatně pro ideologie příznačná v tom smyslu, že si jednatel vytváří k dané ideologii silnou citovou vazbu a jeho postoje jsou značně rigidní. Takovýto vztah je ve výrazném protikladu k politickému přesvědčení u pragmatismu, kde emotivní vazba je slabá a konkrétní jedinec je přístupný změnám svého pohledu na věc (Sartori, 1969: 401–405).

Úspěch politických elit v rámci politického boje závisí do značné míry na tom, jak jsou schopny ideologii podat a vysvětlit masám. Zpravidla tak dochází k tomu, že politické elity ideologii jasně vymezují, naproti tomu jejich přívrženci mají o dané ideologii jen povšechné mínění (Sartori, 1969: 406–407).

Ideologické hledisko v tom pojetí, které bylo právě popsáno, se, jak uvádí Sartori, nejlépe odráží ve stranickém systému v jeho pravolevém uspořádání. Zkoumání umístění jednotlivých politických subjektů v rámci tohoto pravolevého kontinua dle Sartoriho umožňuje nejlépe posoudit, zda je konkrétní stranický systém polarizovaný či umírněný, přičemž toto tvrzení obhájí tím, že v pravolevém uspořádání se obrazí postoj stran a jejich příznivců k zásadním společenským otázkám (Sartori, 2005: 360–367). Při zkoumání slovenského stranického systému se tedy i já zaměřím na fungování stran v tomto pravolevém spektru.

Základní rozdíly umírněných a polarizovaných systémů lze vyvozovat z charakteristik polarizovaného pluralismu. Ve vztahu k němu Sartori vymezuje osm základních znaků, které činí pluralitní stranický systém polarizovaným. Prvním ze znaků je přítomnost antisystémové strany v politickém spektru. V této souvislosti definuje Sartori antisystémovou stranu, jako subjekt, který podkopává legitimitu režimu (Sartori, 2005: 136–138).

Dalším prvkem příznačným pro polarizovaný stranický systém je existence dvoustranné opozice, tj. takové opozice, která je reprezentována subjekty, které jsou v opozici i vůči sobě navzájem a nejsou schopny spolupracovat (Sartori, 2005: 138–139).

Jako třetí prvek je uváděna existence subjektu, který je v rámci pravolevého spektra usazen přímo ve středu. Tento jev pak vede k tomu, že další politické subjekty, ve snaze vyhranit se, se od tohoto středu vzdalují. S tímto pak souvisí i následující dva znaky, tj. prvek čtvrtý, kterým je ideologická vzdálenost, kdy mezi subjekty stojícími na obou krajích stranického systému je výrazná propast, a prvek

pátý, a to přítomnost odstředivých sil v politickém systému, kdy středovým stranám ubírají hlasy strany na krajích politického spektra (Sartori, 2005: 139–142).

Jako šestý znak Sartori uvádí ideologickou rozstrukturovanost, přičemž v souladu s tímto vnímá ideologii, jako způsob vnímání politiky. Ideologie je jednotlivými subjekty používána jako základní nástroj politického boje (Sartori, 2005: 142–143).

Poslední dvě charakteristiky polarizovaného systému spolu opět souvisí. Prvním z nich je existence nezodpovědné opozice. Nezodpovědnost této opozice pramení z toho, že v důsledku své vyhraněné ideologie je předurčena k tomu stále setrvávat v opozici, a tedy nemusí zvažovat splnitelnost svých slibů. S tímto souvisí pak poslední znak, kterým je politika trumfování, kdy sliby jsou neustále zvyšovány ve snaze získat voliče bez ohledu na jejich splnitelnost (Sartori, 2005: 144–146).

Právě popsaným znakům samozřejmě Sartori nepřikládá stejnou váhu, nejpodstatnější z nich jsou první dvě z uvedených kritérií, tedy přítomnost antisystémové strany a bilaterální opozice (Fiala - Strmiska, 2009: 150). Antisystémovost spočívá ve vymezování se vůči politickému systému, nikoli primárně vůči systému politických stran. Konečným cílem antisystémové strany je změna režimu, nikoli změna stranického systému, byť takováto změna může ve svém důsledku být podmínkou změny politického systému. Nicméně pokud se některý ze subjektů účastnících se politického zápolení snaží o dosažení změny pravidel hry, byť ne zcela férovými prostředky, nepoukazují tyto jeho snahy na jeho antisystémovost (Fiala - Strmiska, 2009: 169).

Ze shora uvedených základních rysů lze ve vztahu k polarizovanému pluralismu vyvodit dva zásadní následující závěry. Vzhledem k existenci dvoustranné opozice je zřejmé, že politické spektrum se dělí na tři základní tábory – dva antisystémové tábory, kdy každý z nich stojí na opačném konci politického spektra a tábor středový. Vládní koalice se opakovaně utváří jen z politických stran patřících do

středového tábora, ani jeden z antisystémových táborů se na vládě nepodílí (Fiala - Strmiska, 2009: 151–152).

Pokud jde o základní rysy umírněného pluralismu, dalo by se vše zjednodušit na tvrzení, že umírněným pluralismem je takový systém, který je tvořen více jak dvěma relevantními stranami, přičemž tento systém nevykazuje znaky pluralismu polarizovaného. Toto tvrzení je dle mého obhajitelné, když z níže uvedených znaků je zřejmé, že charakteristiky umírněného pluralismu jsou v mnohém opozitem znaků polarizovaného pluralismu.

Sartori při vymezení umírněného pluralismu uvádí, že z hlediska početního je pro něj příznačný počet tří až pěti relevantních politických stran (Sartori, 2005: 185). Toto však neznamená, že došlo-li by ke zvýšení počtu relevantních politických uskupení nad horní hranici, automaticky by se systém přeměnil z umírněného pluralismu na pluralismus polarizovaný. Sartori tak připouští, že i v případě větší fragmentace stranického systému je možná existence umírněného pluralismu (Fiala - Strmiska, 2009: 181-182). Dalším ze základních znaků je utváření koaličních vlád, přičemž koaliční vlády se alternují. Stranicko-politický systém je bipolární a málo polarizovaný, politická soutěž je dostředivá. Cílem všech stran je účast ve vládě (Sartori, 2005: 190-192).

1. Období 1998-2002

1.1. Parlamentní volby 1998 – významný předěl ve vývoji slovenské politiky

1.1.1. Utváření antimečiarovského tábora

Politická opozice vůči vládnoucímu HZDS a jejímu předsedovi Vladimíru Mečiarovi, která na Slovensku od nástupu HZDS k moci existovala, byla značně roztržštěná a tudíž neakceschopná a neefektivní. Tuto skutečnost si politické strany, které se k antimečiarovské linii hlásily, dobře uvědomovaly. Zhruba až do poloviny roku 1996 tato situace přetrvávala. V tomto období byla opozice obzvláště kontroverzními a nestandardními kroky vládní koalice³ motivována k navázání bližší spolupráce a následné dohodě na společném postupu vůči vládě.

Tři politické subjekty KDĽ, DU a DS zahájily rozhovory, které měly za cíl vyústit v ucelený plán, jak dále postupovat. Tato vzájemná komunikace však nebyla bez problémů, jelikož dialog probíhal pouze mezi KDĽ a DU a mezi KDĽ a DS. DU a DS spolu navzájem odmítaly jednat, důvodem k tomu byla vzájemná antipatie, která panovala mezi předsedy těchto dvou stran. Výše zmíněné náznaky neochoty ke spolupráci však byly upozaděny, jelikož si to žádala situace. K urychlení spolupráce a překonání antipatií posloužil další kontroverzní podnět ze strany vlády. Ta totiž začala zásadně zasahovat do kulturní oblasti, což následně vyvolalo vlnu stávek a protestů veřejnosti, ke kterým se KDĽ, DU i DS připojily. Tento moment, který je svedl opět a ještě silněji dohromady, měl za následek vytvoření aliance v říjnu 1996, která dostala název Modrá koalice (Kopeček, 2007a: 327-328).

Mimo strany Modré koalice existovaly na slovenské politické scéně další politické subjekty, které vyjadřovaly silný nesouhlas s působením vládní koalice. Vůči Modré koalici však zatím zaujímaly spíše vlažný postoj. K těmto stranám patřily exkomunistická SDL, ekologická SZS a tři strany reprezentující maďarské zájmy – Soužití, MKĽH a MOS.

³ Od roku 1994 do roku 1998 na Slovensku vládla koalice HZDS-SNS-ZRS.

Dalším důležitým okamžikem ve vývoji politické situace se stalo vyvolání referenda o ústavní změně, kterou by byla zavedena přímá volba prezidenta. Iniciátory tohoto návrhu byly strany Modré koalice spolu s SDSS a stranami Maďarské koalice, k podnětu na vypsání referenda se později připojila i SZS. V tomto společném jednání můžeme spatřit další krok k integraci antimečiarovského tábora. Opoziční strany se tímto postupem snažily zabránit stavu, kdy by Slovensko přechodně nemělo prezidenta. Podle ústavy by poté prezidentské funkce přešly do rukou premiéra – Vladimíra Mečiara, což vyvolávalo obavy u antimečiarovského tábora, u veřejnosti a v neposlední řadě i v zahraničí. Rozložení politických sil v parlamentu totiž nenasvědčovalo tomu, že by ke zvolení jakéhokoliv kandidáta reálně mohlo dojít⁴, později se skutečně tento předpoklad vyplnil. Vláda se snažila zabránit úspěšnosti referenda, připojila k němu ještě další otázky pro znepráhlednění situace např. otázku zda občan chce, aby Slovensko vstoupilo do NATO. Klíčovou otázku k přímé volbě prezidenta k referendu nakonec nepřipojila, tehdejší ministr vnitra Gustáv Krajčí nechal vydat jiné hlasovací lístky, než jaké byly dopředu schváleny. Referendum, které proběhlo v květnu 1997, bylo prohlášeno za zmařené, jelikož se k urnám nedostavila potřebná nadpoloviční většina všech oprávněných voličů (Leška, 2006: 106).

Vladimír Mečiar posílen funkcemi, které na něj byly přeneseny po uplynutí funkčního období prezidenta Michala Kováče, prosadil spolu s vládní koalicí novelu volebního zákona. Novela přinesla změnu ve volebních obvodech, od její platnosti se Slovensko stalo pouze jedním volebním obvodem. Dále novela nově určila nutnost překročit zisk 5% hlasů pro vstup do parlamentu, ať už bude politický subjekt kandidovat samostatně nebo v rámci koalice. Tím se vytratil jakýkoliv význam vytváření koalic. Tento krok byl vyjádřením jasné snahy vládní koalice udržet se u moci i po blížících se volbách 1998. Otázka nutnosti zisku 5% hlasů každé strany v rámci koalice byla směřována zcela jasně proti stranám Modré koalice, která v průzkumech veřejného mínění stále posilovala. Je třeba si také povšimnout, kdy byla

⁴ Ke zvolení prezidenta bylo nutné získat minimálně 3/5 hlasů všech poslanců. V Národní radě zasedá 150 poslanců. Prezidentem pro období 1993-1998 byl Michal Kováč.

tato novela schválena – pouze pár měsíců před volbami, z toho je patrná snaha překvapit svého protivníka a nedat mu dost času adaptovat se na novou situaci⁵.

Změna volebního zákona skutečně strany opozice překvapila, a donutila je tak k urychlenému jednání o tom, jak se této situaci přizpůsobit. Opoziční strany před touto změnou vytvořily volební koalici Slovenské demokratické koalice (SDK), tvořily jí strany Modré koalice společně s SDSS a SZS (Kopeček, 2007a: 332). Názory na to, jak mají dále postupovat, se lišily. V rámci koalice nakonec převážily dva názory. První z nich spatřoval řešení ve vytvoření ad hoc nové strany, která ponese název SDK a bude existovat pouze za účelem voleb s předpokladem, že se po volbách opět „rozpadne“ do původních „mateřských“ stran. Druhý názorový proud požadoval vytvoření dvou koalic, a to KDH a DU, do kterých by se včlenily „mateřské“ strany. Podle volebních průzkumů, by tyto dvě koalice měly reálnou šanci překročit 5% volební práh. Druhou variantu však představitelé tří nejmenších stran koalice (SZSS, SZS a DS) zavrhnou, jelikož se domnívali, že by v rámci dvojkoalice neoslovili své voliče, čímž by sami sebe v rámci koalice marginalizovali, a ztratili by tak část svého vlivu. Také celkový volební zisk těchto dvou koalic by byl nižší, proto se SDK nakonec rozhodla pro variantu vytvoření účelové jednotné volební strany SDK, k jejímuž vniku také následně v březnu 1998 došlo. Předsedou SDK se stal Mikuláš Dzurinda, který pocházel z KDH (Mesežnikov, 1998: 40-41).

Změna volebního zákona se významným způsobem dotkla také tří stran, které reprezentovaly maďarskou národnostní menšinu. Strany Soužití, MKDH a MOS vedly debatu, jak dále postupovat, přičemž názory se různily. Nakonec předseda nejsilnější MKDH Béla Bugár rozhodl sjednotit subjekty ve Stranu maďarské koalice (SMK). Soužití a MOS byly situací nuceny přes svůj počáteční nesouhlas na tuto variantu přistoupit. Předsedou strany se pak stal Béla Bugár (Irmanová, 2005: 270-272).

⁵ Mesežnikov, Grigorij: Zmeny volebných pravidiel na Slovensku: súčasnosť a minulosť. Dostupné na: <http://www.ivo.sk/4758/sk/publicistika/zmeny-volebnych-pravidiel-na-slovensku-sucasnost-a-minulost>, 25.3.2011.

1.1.2. Volební kampaň a volby 1998

Volební kampaň, která předcházela parlamentním volbám v roce 1998, se výrazně odlišovala do kampaně, která byla vedena před minulými volbami 1994. Během volebního období 1994-1998 došlo na slovenské politické scéně k jejímu radikálnímu vyhocení. To se samozřejmě muselo projevit i na průběhu kampaně. Ústředním tématem voleb byla otázka, kam dál bude směřovat politický vývoj Slovenska, jaký bude jeho charakter, zda bude pokračovat stávající garnitura a dojde k dalším nedemokratickým zásahům nebo zda se Slovensko vydá na cestu směřující k standardní demokracii. Hlavní štěpící linií se tedy stala linie mečiarismus versus antimečiarismus. Společensko-politická atmosféra byla spíše příznivá pro opozici.

SDK i HZDS se v rámci volební kampaně zaměřily zejména na získání voličů na venkově a východním Slovensku. Opozice už nechtěla udělat tu samou chybu, kterou učinila v předchozí volební kampani, kdy se zaměřila na získání větších měst a venkov opomenula, čímž získalo HZDS, které zde naopak svou kampaň vedlo usilovně, a proto také tuto oblast voličsky ovládlo. Dalším rozdílem byla odlišná strategie při pořádání volebních mítinků, kdy se strany rozhodly místo menšího počtu větších mítinků uspořádat více menších, a tím se více přiblížit svým voličům (Fitzmaurice, 1999: 293-294).

HZDS ve volební kampani opět zvolilo jako své hlavní lákadlo předsedu strany Vladimíra Mečiara. Mečiar si stále udržoval vysokou míru popularity u veřejnosti a strana se z této skutečnosti snažila vytěžit co nejvíce. HZDS vedlo velmi nákladnou kampaň, která měla za cíl strhnout na sebe pozornost a přebít kampaň opozice. Z dřívějšího období vytvořené klientelistické vazby měly vliv i při této kampani, zejména významnou vazbou se ukázala propojenost se Slovenskou veřejnoprávní televizí, která HZDS výrazně protěžovala na úkor ostatních stran. Tato volební kampaň však nemohla ani svým rozsahem a mohutností přesvědčit ty voliče, kteří byli silně antimečiarovsky naladěni a kterých byla většina (Kopeček, 2007a: 164). Jako chyba se může jevit skutečnost, že v rámci volební kampaně spolu dosavadní vládnoucí strany (HZDS-SNS-ZRS) nespolupracovaly, netáhly za jeden provaz a postupovaly

každá sama za sebe. Další chybou, nebo spíše nutností vymezit se vůči soupeři, byla negativně zvolená kampaň, která útočila na opozici, zejména pak na SMK, potažmo maďarskou menšinu.

Naproti tomu opoziční strany, zejména SDK, vedly kampaň, která nevyzdvihovala konkrétního lídra⁶, ale pokusily se spíše vytvořit dojem jednotnosti a schopnosti v rámci širší spolupráce dobře vést zemi. Snažily se vyvarovat vzájemným útočným excesům (hlavně SDK s SDL), a to vše s jedním cílem - odstranit Mečiara z vlády (Fitzmaurice, 1999: 294). Ostrý kritický tón kampaně vůči vládě byl očividný. Také SDK měla za sebou silnou podporu významného média, konkrétně televizi Markíza, byť tato podpora oslabila po vytvoření SOP, kterou Markíza po jejím vzniku začala ve své mediální podpoře upřednostňovat na úkor SDK (Kopeček, 2007a: 335-336). Nicméně většina tehdejších zbývajících periodik a médií nadále prosazovala opozici, zejména výše zmíněnou SDK.

1.1.3. Výsledky voleb a vytvoření nové vládní koalice

Parlamentní volby, které proběhly 25. a 26. září 1998, přinesly jak mnoho překvapení, tak i potvrzení určitých fenoménů.

Do Národní rady Slovenské republiky se dostalo těchto šest politických subjektů: HZDS, která získala 27 % hlasů (43 mandátů), SDK s 26,33 % hlasů (42 mandátů), SDL se 14,77 % hlasů (23 mandátů), SMK, které voliči odevzdali 9,12 % hlasů (15 mandátů), SNS s 9,07 % hlasů (14 mandátů) a SOP s 8% hlasů (13 mandátů)⁷. ZRS, jako jedna ze stran bývalé vládní koalice, se v těchto volbách do parlamentu nedostalo⁸, když se ani nepřiblížilo k překročení volebního kvóra 5%. S ohledem na tuto skutečnost můžeme konstatovat, že jeho volební výsledek byl zcela jednoznačně markantním neúspěchem.

⁶ Výjimku tvořila nově vzniklá strana SOP Rudolfa Schustera.

⁷ Počet a podiel platných hlasov pre politické strany, ktoré postúpili do NR SR. Dostupné na: <http://app.statistics.sk/volby98/results/tab3.jsp>, 9.7.2012.; Pridelenie mandátov politickým stranám. Dostupné na: <http://app.statistics.sk/volby98/results/tab4.jsp>, 9.7.2012.

⁸ ZRS ve volbách 1998 získalo od voličů pouze 1,30 % hlasů. Tím přišlo o své významné postavení a přesunulo se tak z vlivné pozice na periferii slovenské politiky (Leška, 2006: 108).

Tyto parlamentní volby vyvolaly značnou mobilizaci slovenských občanů⁹, rozhodovalo se totiž o budoucí povaze politického režimu, zda se vydá cestou standardní demokracie, či zda bude pokračovat v trendu, jež nastolila předchozí vláda reprezentovaná především osobou Vladimíra Mečiara. Voliči, po zkušenostech s Mečiarom a celou vládní koalicí, vyjádřili nespokojenost s dosavadním vývojem a vyjádřili se ve prospěch změny a návratu na plně demokratickou cestu. Dále není bez zajímavosti, že k urnám přišlo nad očekávání vysoké procento oprávněných voličů, také tito voliči volili velmi koncentrovaně a jen malé množství hlasů „propadlo“¹⁰.

Přestože opět¹¹ získalo nejvíce hlasů HZDS, nemohlo pro sestavení nové vlády najít koaličního spojence, se kterým by vytvořilo většinovou koalici. Jak již bylo výše zmíněno, ZRS do parlamentu pro nedostatek hlasů od voličů neproniklo a případné spojení se SNS by za prvé kýžený nadpoloviční počet křesel v Národní radě nepřineslo a za druhé vztahy mezi HZDS a SNS po volbách nezanedbatelně ochladly. Svůj podíl vlivu na tom mohla mít skutečnost, že SNS se podařilo „přebrat“ část voličského elektorátu právě HZDS, který přilákalo zejména na ostré vymezení se vůči menšinám, a to nejen vůči Maďarům, ale také Romům (Leška, 2006: 108-111). S ostatními politickými stranami, které obsadily parlamentní křesla, také koalici vytvořit nemohlo, jelikož všechny tyto strany se vůči němu stavěly do nesmiřitelné opozice. HZDS se tak stalo společně se SNS stranou, která se z vládní pozice přesunula do opozice. Reakcí na „špatný“ volební výsledek strany se stal deklarovaný odchod Vladimíra Mečiara z politiky, strana si od tohoto slibovala nárůst svého koaličního potenciálu a vyvázání se z politické izolace. Po jeho rezignaci se však strana dostala do ještě hlubší deprese a její volební preference prudce klesly (Kopeček, 2007a: 165).

Z výše uvedených důvodů byl pověřen sestavením vlády předseda druhé nejsilnější strany SDK Mikuláš Dzurinda. Povolební vyjednávání o nové vládě proběhlo poměrně bez komplikací a průtahů. Čtyři strany, které zaujímaly stejný

⁹ Parlamentních voleb, které proběhly v roce 1998, se zúčastnilo 84,24 % oprávněných voličů.

¹⁰ Konkrétně propadlo 5,73 % hlasů (Leška, 2006: 108).

¹¹ Vzhledem k volebnímu výsledku z roku 1994, kdy HZDS získala 34,96 % hlasů (61 mandátů).

negativní postoj vůči Mečiarovi, se dohodly na vytvoření vládní čtyřkoalice, programové neshody a rozdílné názory nejen mezi stranami koalice, ale také uvnitř jednotlivých stran, šly prozatím stranou. Její složení bylo následující: SDK, SMK, SOP, SDL. Toto na první pohled heterogenní spojení, které zahrnovalo jak představitele pravého středu (SDK), levice (SDL), strany hájící zájmy maďarské menšiny (SMK) a blíže nezařaditelné SOP, bylo důsledkem polarizace slovenské politiky, která tyto strany víceméně nutila k vzájemné spolupráci, především proti Mečiarovi a jeho HZDS. Dohromady obsadily v Národní radě 93 poslaneckých křesel, čímž získaly v parlamentu kromě nadpoloviční většiny i ústavní většinu¹², která jim otevřela volnou cestu k provádění nejen nutných reforem, které by napravily katastrofální ekonomický stav země, ale především přijetí ústavních změn, které by vrátily Slovensko zpět na demokratickou cestu jeho vývoje (Kopeček, 2003a: 24-25).

Nová vládní koalice znamenala zvláštní fenomén i z hlediska své „nadměrnosti“ či „nadpočetnosti“, kdy pro většinovou vládu nebyla nutná koalice všech stran, které jí ve skutečnosti tvořily. Například, i kdyby ve vládě nezasedla SMK nebo SOP, stále by si vláda udržela na půdě parlamentu nadpoloviční většinu. Účelem vytvoření takto široké koalice byla právě snaha získat možnost měnit ústavu, respektive napravit některé nedemokratické úpravy předchozí garnitury. Další důvod tohoto postupu můžeme spatřit v uvědomění si názorové nejednotnosti členů vládní koalice, která by se v průběhu funkčního období mohla rozpadnout, a křehká většina v parlamentu by tak mohla být narušena, případně by mohl hrozit pád vlády, čímž by se otevřela cesta k tomu, aby se opět chopil moci Vladimír Mečiar. Jak se později ukázalo, bylo toto uvažování na místě a do budoucna pomohlo udržení stability vlády (Kopeček, 2005: 465-466).

Velmi významnou pozitivní změnu, a to i ze zahraničně-politického hlediska, přinesla účast SMK ve vládě, která tím získala možnost ovlivňovat politické dění ve státě a příležitost zlepšit image maďarské menšiny tím, že se bude ve vládě chovat zodpovědně a pragmaticky. Stalo se tak poprvé, kdy maďarští občané Slovenska získali vládní posty pro své reprezentanty (Irmanová, 2005: 272-273).

¹² Pro získání ústavní většiny v Národní radě SR je zapotřebí minimálně 3/5 (tedy 90) poslanců.

1.2. První Dzurindova vláda (1998-2002)

Základní cíle, které si vláda vytkla, byly napravení škod, jež způsobila předchozí vláda, obnova fungování demokratických institucí¹³ a důsledné uplatňování demokratických principů, které předchozí vláda nerespektovala¹⁴, odstranění korupce a klientelistické sítě HZDS a připravení Slovenska na integraci do mezinárodních organizací, konkrétně do EU a NATO. Další prioritou vlády bylo nastartování klíčových reforem, zejména týkajících se ekonomiky státu (Rhodes, 2001: 6-7).

1.2.1. První přímé prezidentské volby 1999 a působení prezidenta

Slovensko, které již více než rok postrádalo hlavu státu, muselo tuto situaci co nejdříve vyřešit. Proto není překvapivé, že první důležitou změnou, kterou vláda učinila, bylo prosazení a schválení ústavní novely, která se týkala zavedení přímé volby prezidenta. Je nutné zmínit, že zavedením přímé volby prezidenta, přestože získal větší legitimitu od občanů, se nezměnil charakter politického režimu ani k prezidentskému ani k poloprezidentskému, nýbrž zůstal parlamentním. Pravomoci prezidenta zůstaly takřka nezměněné¹⁵. Volby se poté uskutečnily v květnu 1999. Vládní koalice se v rámci povolebního vyjednávání o vládě shodla na společném kandidátovi, kterého všichni její členové přislíbili podporovat. Stal se jím předseda SOP Rudolf Schuster. Výměnou za tuto podporu se SOP vzdala jednoho z ministerských postů ve vládě (Kopeček, 2006: 198).

¹³ V rámci tohoto tématu se diskutovalo i o podobě ústavy, existovaly zde dva názory, z nichž jeden uvažoval o vytvoření zcela nové ústavy, druhý názorový proud se vyslovil „pouze“ pro dílčí novelizace ústavy, tento názor posléze převážil (Belko, 2003: 50).

¹⁴ Např. HZDS protiústavně používalo v parlamentu funkci imperativního mandátu, což bylo umožněno nedostatečným definováním podmínek, za jakých je možný zánik či vzdání se mandátu (Belko – Kopeček, 2003: 43).

¹⁵ Ke změně rozsahu pravomocí prezidenta, ať už posílení či oslabení, probíhala v rámci vládní koalice debata. Převážil názor, že změna ústavního systému např. na poloprezidentský, není žádoucí. K posílení pravomocí prezidenta tedy nedošlo. Došlo však k dílčím změnám spíše směrem k jeho oslabení, např. prezident přišel o právo vrátit ústavní zákon k opětovnému projednání v parlamentu, byla omezena jeho pravomoc při udělování milosti (Belko, 2003: 50). Vzhledem k tomu, že přímá volba zvýšila legitimitu prezidenta u občanů, vyzněla tato skutečnost poměrně paradoxně.

Proti Rudolfu Schusterovi se postavil jako nejsilnější protikandidát předseda HZDS Vladimír Mečiar, který téměř do poslední chvíle nominaci odmítal. Teprve měsíc před samotnými volbami se rozhodl kandidovat, respektive byl nominován vedením HZDS. Touto cestou se pokoušel uskutečnit svůj návrat do vysoké politiky. Vladimír Mečiar, jenž disponoval stále vysokou popularitou u voličů, získal v prvním kole volby 37,2 % hlasů a svou oblíbenost tím potvrdil. Porazil ho jen kandidát vládní koalice Rudolf Schuster ziskem 47,4% hlasů, který tím tak jen těsně přišel o vítězství již v prvním kole volby¹⁶. Spolu tedy postoupili do druhého kola. Z ostatních kandidátů se stala poměrně významnou jen Magda Vašáryová, která dokázala přilákat k volebním urnám 6,4% hlasujících voličů, pro ostatní kandidáty hlasoval zanedbatelný počet voličů (Fitzmaurice, 2001: 323-324).

V druhém kole pak zvítězil Rudolf Schuster, jeho vítězství však bylo poměrně těsné, neboť získal 57,2 % hlasů, zatímco Vladimír Mečiar obdržel 42,8 %. Prakticky celé volby se nesly v duchu, který byl zjevný i v parlamentních volbách 1998, tedy podle linie mečiarismus versus antimečiarismus. Dalším shodným prvkem s volbami do parlamentu byla poměrně vysoká účast oprávněných voličů v obou dvou kolech volby¹⁷, jež potvrdila aktivizaci občanů, kteří, i když třeba nesouhlasili s kandidátem Rudolfem Schusterem¹⁸, se rozhodli ho přesto zvolit jako menší zlo, neboť si nepřáli návrat ikony předchozího období v podobě Vladimíra Mečiara. V neposlední řadě disponoval Rudolf Schuster podporou i ze zahraniční, které pro jeho podporu mělo zřejmě analogické důvody jako slovenská veřejnost (Leška, 2006: 131-132).

Rudolf Schuster se ve své funkci projevil jako vysoce aktivní prezident, přestože jeho pravomoci nebyly rozsáhlé ani významné, dokázal jich intenzivně využívat¹⁹. Nezřídka se vyjadřoval k současnému stavu politiky a alespoň verbálně

¹⁶ Pro vítězství prezidentského kandidáta již v prvním kole volby je zapotřebí získat více než 50% hlasů.

¹⁷ V prvním kole volby přišlo k urnám 73,9 % voličů, ve druhém hlasovalo 74,5 % voličů.

¹⁸ Rudolf Schuster byl vnímán jako poměrně kontroverzní osoba, která byla spojována s minulým komunistickým režimem.

¹⁹ Především uplatňoval v hojné míře právo suspenzivního veta. Během svého funkčního období vetoval dvakrát více zákonů než jeho předchůdce Michal Kováč (Belko, 2003: 62).

do ní zasahoval²⁰. Vztah mezi ním a premiérem se dá označit za vstřícný, s ochotou vzájemné spolupráce, je však nutné upozornit na častou kritiku prezidenta některých, například ekonomických, opatření vlády (Belko, 2003: 62-63).

1.2.2. Vládní politika

Srpen roku 1999 s sebou přinesl další novelu volebního zákona, která částečně vracela volební systém do období před rok 1998, kdy, jak jsem výše uváděla, tehdejší vládní koalice schválila účelovou ústavní změnu. Výraz částečně jsem použila z toho důvodu, že Slovensko nadále zůstalo jednovolebním obvodem. Návrat se tak týkal vrácení výhod pro strany volební koalice, které spolu kandidují²¹. Nadále zůstal zachován proporční volební systém (Kopeček, 2003b: 178).

Vláda Mikuláše Dzurindy si jako jeden z hlavních cílů vytkla ozdravení a stabilizaci ekonomiky Slovenska, dále pak budování konkurenceschopné tržní ekonomiky, což nevyhnutelně muselo přinést řadu zásadních reforem a často drastické škrty při tvorbě nového státního rozpočtu, během kterých docházelo k častým střetům mezi členy vládní koalice²². Ty nutně na počátku jejich nastartování způsobily přechodné zhoršení životní úrovně obyvatel²³, kteří na tyto vládní kroky logicky reagovali velmi negativně, jelikož do nové vlády vkládali někdy až přehnané naděje a slibovali si od ní pravý opak (Leška, 2006: 147). Ekonomické reformy, které tato vláda provedla, ze své podstaty, nemohly již hned z počátku přinést výsledky v podobě zlepšení života občanů, jejich prospěšnost se mohla projevit až po několika letech od jejich započetí. S ekonomickou politikou souvisela i agenda týkající se korupce a klientelismu, které byly primárně spojovány s vládou Vladimíra Mečiara, jeho osobou a celým HZDS, v neposlední řadě i s jeho tehdejšími koaličními partnery SNS a ZRS. V předvolebních slibech tehdejší opozice nastínila, že je jejím cílem

²⁰ Zejména se vyjadřoval k různým korupčním aférám a k postupům vlády.

²¹ Nutnost získat 7 % hlasů pro dva a tři politické subjekty a 10 % pro čtyři a více subjektů.

²² Např. spor mezi SMK a SDL o škrty v kulturní oblasti národnostních menšin.

²³ Např. vzrostla nezaměstnanost z 13,5 % až na 20 % k prosinci 1999; došlo v některých sférách ke snižování mezd (Rhodes, 2001: 7).

napravit předchozí špatně provedenou privatizaci státního majetku, která tuto klientelistickou síť umožnila vytvořit²⁴.

Další z priorit vlády, jak jsem již výše zmínila, se stalo zaměření se na co nejbližší vstup Slovenska do struktur EU a Severoatlantické aliance. Na tomto poli panovala poměrně široká shoda, neboť vstup do EU a NATO podporovaly jak strany vládní koalice, tak i opoziční strana HZDS. Kroky, které vláda podnikla, aby se ke svému vytčenému cíli přiblížila, byly zejména ekonomického a stabilizačního charakteru²⁵. Premiér Dzurinda téměř ihned po zvolení do úřadu poslal oficiální žádosti generálnímu tajemníkovi NATO Javieru Solanovi a předsedovi Evropské komise Jacquesovi Santerovi, v nichž deklaroval odhodlání Slovenska dohonit ostatní kandidáty na vstup a společně s nimi přistoupit v nejbližší rozšiřovací vlně. O několik měsíců později podnikl premiér společně s ministrem zahraničí Eduardem Kukanem oficiální diplomatické cesty např. do Vídně, Bruselu či Washingtonu. Dále se Slovensko rozhodlo vyjádřit podporu vojenské operaci NATO v Kosovu²⁶, která proběhla v roce 1999. Nutno poznamenat, že vláda v tomto ohledu směřování zahraničně bezpečnostní politiky slavila značné úspěchy (Rhodes, 2001: 7).

1.2.3. Spory mezi stranami vládní koalice i uvnitř jednotlivých stran

Prakticky ihned po parlamentních volbách se začaly uvnitř vládní koalice projevat různé neshody a spory, které logicky vyplynuly z odlišného ideového programu jednotlivých stran, navíc probíhal i proces štěpení uvnitř některých stran koalice. Primární cíl voleb a tmelící prvek vlády, uchopení se moci a odstavení Mečiara od vlivu na dění ve slovenském státě, byl naplněn. Ještě stále zůstával aktuální druhý tmelící prvek, a to odhodlání dosažení brzkého vstupu do EU a NATO, to znamenalo de facto snažit se nečinit žádné kroky, které by vstup oddálily, či snad

²⁴ Jak se později ukázalo, ani Dzurindova vláda neměla „čistý štít“, co se týká klientelismu, ostatně to dokázalo mnoho korupčních afér, o kterých referovala média.

²⁵ V tom smyslu, že se vláda snažila stabilizovat demokratické instituce, důsledně dodržovat demokratické principy, dále v neposlední řadě udržet stabilitu vlády a zajistit si tak důvěryhodnost u členů obou zmíněných mezinárodních organizací.

²⁶ Umožnila stíhačkám patřícím Severoatlantické alianci volný průlet slovenským vzdušným prostorem.

dokonce znemožnily. Tato silná motivace dokázala v průběhu funkčního období ovlivnit řadu rozhodnutí vládních stran a pomoci dosáhnout mnoha kompromisů.

Největší spory ve vládní koalici vyvolávaly postoje SMK. Převážně animozní vztah mezi SMK a SDL se projevilo již při diskuzích nad sestavením vlády, kdy SDL přicházela s výhradami vůči účasti Maďarů ve vládě. SMK se ze své podstaty, kdy zastupovala maďarskou národnostní menšinu, dostávala často do střetu se svými koaličními partnery, jelikož měla prosadit v programu, v koalici i u slovenské veřejnosti nepřilíš populární kroky, které by Maďary zrovnoprávňovali se Slováky. Následně se mnoho z jejích návrhů neprosadilo, protože k tomu nebyla v parlamentu politická vůle a SMK se tak nečásto dostávala do politické izolace, např. SMK v roce 1999 prosazovala změnu v preambuli ústavy, kde stojí „my, národ slovenský“, její varianta pak zněla „my, občané Slovenské republiky“, koaliční partneři toto „překousnout“ nedokázali a úprava tak neprošla schválením (Kopeček, 2007a: 470).

Naopak ke schválení došlo v případě zákona o používání menšinových jazyků, avšak ne v přesném znění, v jakém jej předložila SMK. V roce 2000 se rozpoutal největší spor v průběhu diskuzí nad reformou veřejné správy, při kterém hrozilo v její závěrečné fázi i odchod SMK z vlády. Také díky tlaku ze zahraničí se tomu tak nakonec nestalo a SMK zůstala ve vládě až do konce volebního období. SMK v rámci diskuze o budoucí podobě veřejné správy prosazovala vysokou míru decentralizace samosprávy. K vládou navrhovaným dvanácti vyšším územním celkům požadovala vytvoření třináctého celku – Komárenské župy, kde by většinu obyvatelstva tvořili právě Maďaři. Odůvodnila to znevýhodněním maďarských občanů v případě, že by byl přijat vládou preferovaný návrh. Koaliční partneři SMK s jejím požadavkem zásadně nesouhlasili, SMK se v reakci na to snažila modifikovat svůj návrh, přesto se nesešla ani poté s kladnou odezvou ze strany vlády. Výsledný schválený zákon počítal s vytvořením osmi VÚC společně s osmi kraji. SMK stále nesouhlasila a hrozila odchodem z vlády. Postoj SMK přinutil koalici k přijetí podmínek, které si SMK vymínila, výměnou za to, že zůstane ve vládě. Tím byla na čas krize zažehnána (Irmanová, 2005: 273-277).

1.2.4. Spory uvnitř koaličních stran, rozpady a vzniky nových stran

SDK a vznik SDKÚ

Zásadním zdrojem rozkolu v SDK se staly rozdílné názory na další vývoj této strany, zejména v rámci strany KDH. SDK vznikla účelově před volbami 1998, kdy se do ní v důsledku novelizace volebního zákona sloučilo více stran. Vzápětí po parlamentních volbách se v koalici utvořily dva tábory, které si představovaly budoucnost SDK zcela odlišně. Prvním z nich bylo křídlo, které usilovalo o hlubší integraci a přeměnu v „širokou politickou unii“, tento názor prosazovali zejména místopředseda KDH Ivan Šimko a předseda SDK Mikuláš Dzurinda. Vůči tomuto návrhu se vymezil druhý proud, který naopak vyžadoval návrat do stavu před volbami, tedy SDK by mělo volně sdružovat „mateřské“ strany, jež jsou si vědomy své ideologické odlišnosti. Tento proud reprezentoval Ján Čarnogurský, zakladatel KDH a ministr spravedlnosti (Rhodes, 2001: 9). Kolem Dzurindy a Čarnogurského se tak vytvořily dvě skupiny, které se nedokázaly dohodnout na další konkrétní koexistenci. Důsledkem toho bylo v roce 2000 odtržení se Dzurindova křídla od SDK a vytvoření nové politické formace, která dostala název SDKÚ. Dzurinda SDKÚ prezentoval jako nástupkyni SDK, přesto se snažil o zachování SDK²⁷. Do SDKÚ pak vstoupili mimo části členů KDH i členové DU (Kopeček, 2007a: 381-384).

SDL' a vznik Smeru

Také SDL' se během svého vládního působení ocitla v krizi. Svou vinu na tom jistě nese skutečnost, že jako levicová strana se podílela na vytváření politiky, která nebyla sociálně citlivá vůči svým voličům. Ve vládě často protestovala vůči některým návrhům, ale přesto byla nucena činit značné kompromisy, čímž se fakticky podílela na drastických vládních reformách. Voliči jí to nezapomněli a projevíli své zklamání i ve volebních preferencích. Negativní ohlas voličů měl štěpný vliv na vývoj strany. Jako největší kritik uvnitř SDL' se projevil místopředseda strany Robert Fico, který několikrát jednal jako sólista, vyjadřoval se často negativně vůči premiérovi i vůči

²⁷ Rozpad SDK by nepřinesl nic dobrého pro vládu ani pro Dzurindu, SDK totiž figurovala jako subjekt smlouvy o vládní koalici.

vedení své vlastní SDL pro neschopnost držet se svého volebního programu a prosazovat jej. U voličů tím získal na velké popularitě. Vědom si této skutečnosti, se Robert Fico odtrhl od SDL a v roce 1999 založil novou politickou stranu Smer. To mělo za následek jak odchod mnoha dosavadních straníků do nového subjektu, tak především přesun přízně voličů, které „táhla“ zejména populární tvář Roberta Fica a jeho pro širokou veřejnost líbivá rétorika (Leška, 2006: 154-155).

SOP

SOP se prakticky ihned po „odchodu“ Rudolfa Schustera do prezidentského úřadu, propadla do deprese, jelikož vyvstala otázka, jak pokračovat dál. Strana, která se neopírala o žádnou konkrétní ideologii, byla v podstatě jen jakousi „stranou vyplňující mezeru na volebním trhu“ a svého volebního úspěchu dosáhla právě díky Rudolfu Schusterovi, který byl poměrně oblíben u voličů, a dalším veřejně známým a populárním osobnostem, které se za stranu rozhodly kandidovat²⁸. Dalším významným faktorem, který umožnil SOP vstup do parlamentu, byla nezanedbatelná podpora ze strany médií, zejména pak televize Markíza, kterou vlastnil Pavol Rusko. Rusko však v roce 2001 založil svojí stranu ANO, kterou samozřejmě začala podporovat Markíza, SOP tak ztratila hlavní mediální podporu. Strana byla nucena si po volbě prezidenta zvolit nového předsedu, tím se stal dosavadní první místopředseda Pavol Hamžík, který začal situaci řešit a snažil se najít nový profil strany. SOP poté přišla s prohlášením, že se ztotožňuje s myšlenkami „třetí cesty“. Tato „transformace“ ovšem nedokázala zastřít korupční skandál, který se týkal zneužívání prostředků z fondů EU, jenž způsobil další komplikace, které se později negativně projevíly propadem SOP v parlamentních volbách v roce 2002²⁹.

²⁸ Za stranu kandidoval např. známý operní zpěvák Peter Dvorský.

²⁹ Kopeček, Lubomír: (2002). Strana občanského porozumění – strana „na jedno použití“. *Středoevropské politické studie*. 2-3/2002. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=44>, 31.3.2011.

1.3. Zhodnocení stranického systému SR v období let 1998 - 2002 pohledem Sartoriho teorie

Bezprostředně po volbách do Národní rady Slovenské republiky v roce 1998 tvořilo stranický systém šest relevantních subjektů, všech těchto šest politických seskupení bylo zároveň zastoupeno v parlamentu.

Relevance vládních stran, tj. SDK, SDL', SMK a SOP vyplývala z jejich koaličního potenciálu, který se naplnil utvořením vládní koalice, naproti tomu zbývající dvě strany zastoupené v Národní radě disponovaly prakticky nulovým koaličním potenciálem. Jejich zakotvení ve stranickém systému jako relevantní politické strany se opíralo o „vyděračský potenciál“. HZDS ani SNS nebyly schopny vytvořit koalici s kterýmkoli z dalších parlamentních subjektů. Různorodost složení vládní koalice však těmito dvěma subjektům nahrávala v tom smyslu, že ve chvíli, kdy byl pohled vládních stran na konkrétní otázku nesmiřitelný a nebylo možno dosáhnout uvnitř koalice konsenzu, byly HZDS a SNS schopny zamezit přijetí takového zákona.

Pro toto období je taktéž charakteristické, že došlo ke štěpení relevantních stran, když se z SDK vyčlenilo SDKÚ a z SDL' se odštěpil Smer. Těmto nově vyčleněným subjektům se hned po jejich vzniku dostalo zejména díky výrazné oblibě jejich čelních představitelů poměrně významné podpory, a proto i tyto nově vzniklé strany lze hodnotit jako relevantní.

Z hlediska početního zastoupení relevantních stran je ve vztahu k období let 1998–2002 zřejmé, že se v případě stranického systému SR jedná o pluralismus, když po celou dobu tohoto volebního období byl tento tvořen minimálně šesti relevantními subjekty.

Co se týká ideologického hlediska, které rozhoduje o tom, zda daný systém bude umírněný či polarizovaný, domnívám se, že jsou naplněny znaky umírněného pluralismu, respektive nejsou naplněny prvky polarizovaného pluralismu. Jisté prvky

antisystémovosti lze vyzorovat u HZDS i SNS, ani v jednom z uvedených případů se však nejedná o antisystémovost ve smyslu Sartoriho teorie. HZDS i SNS často akcentovaly protimaďarská témata, HZDS, jak se projevilo již při jeho vládním působení před rokem 1998, se snažilo výrazně přizpůsobovat pravidla politické hry ve svůj prospěch. Tyto kroky však nejsou antisystémové v tom smyslu, že by byly namířeny proti politickému uspořádání země. U vládních stran pak nemůže být o naplnění tohoto základního znaku slov, když jejich koaliční vládnutí, které si vyžádalo spoustu kompromisů, svědčí o silném přesvědčení vládní koalice ke konstruktivní politice.

Taktéž ani druhý ze základních znaků polarizace není naplněn. Relevantní opozici tvořily v tomto období pouze HZDS a SNS, a byť jejich vztahy po volební kampani roku 1998 ochladly, jejich umístění na pravolevém spektru, kdy si obě strany nejsou příliš ideologicky vzdáleny, neopravňuje k tomu činit závěry o tom, že by tyto dvě strany nebyly schopny teoreticky utvořit koalici. Naopak si myslím, že pokud by se bývala naskytla možnost k utvoření vládní koalice, HZDS a SNS by byly schopny překonat vzájemnou řevnivost. Rozložení sil tak nebylo tripolární, ale bipolární, tedy odpovídající umírněnému pluralismu.

Ani další ze základních bodů polarizace nebyly naplněny, když nelze hovořit o existenci středového subjektu na pravolevém spektru. Vládní koalice byla, jak již jsem uvedla výše, tvořena pravostředovou stranou SDK, stranou levicovou SDL', SMK, které bylo uskupením, jehož primárním cílem bylo hájení zájmů národnostní menšiny, a konečně SOP, tedy subjektu, který je blíže na pravolevém spektru nezařaditelný. Pro systém tohoto volebního období byly dále pak příznačné dostředivé tendence, kdy dostředivé faktory spočívaly jednak ve vytvoření společného nepřítele v podobě HZDS a dále ve snaze o zapojení Slovenské republiky do evropských struktur.

Pokud jde o další znaky polarizovaného pluralismu, kterými jsou existence nezodpovědné opozice a politika trumfování, ani tyto nebyly naplněny. Jak SNS, tak HZDS sice neměly daleko k líbivé politice plné mnohých slibů, tato politika však

nebyla eskalována až do takových dimenzí, abychom mohli hovořit o zcela nezodpovědném přístupu a politice trumfování.

S ohledem na shora popsané jsem došla k závěru, že ve sledovaném období byl slovenský stranický systém systémem umírněně pluralitním.

Závěrem k této části bych chtěla upozornit na zajímavost, kterou sledování této etapy vývoje stranického systému na Slovensku přineslo ve vztahu k Sartoriho teorii. Sartori ve své teorii umírněného pluralismu vychází z předpokladu, že varianty koalic jsou tvořeny ideologicky nejbližšími subjekty a je dle něho prakticky nemyslitelné, aby subjekt z jednoho kraje politického spektra vstoupil do koalice se subjektem z opačné části politického spektra (Fiala - Strmiska, 2009: 192-193). Jak ale vyplývá ze sledovaného případu, byla v rámci umírněného pluralismu utvořena velice heterogenní koalice, kdy jeden z jejích členů, SDK, je profilována jako pravostředový subjekt, zatímco SDL, byla v dané období nejvíce nalevo stojící relevantní stranou.

2. Období 2002-2006

2.1. Parlamentní volby 2002

2.1.1. Situace před volbami v jednotlivých stranách

SDKÚ, jejíž předseda byl premiérem, představovala hlavní symbol reforem dosavadní vlády, v jejichž důsledku se mnoho občanů dostalo do nepříliš příznivé sociální situace. Její vyhlídky na dosažení dobrého volebního výsledku tak, aby znovu mohla sestavit vládu, se proto ještě pár týdnů před volbami nezdály moc optimistické (Kopeček, 2007a: 385).

Nejstabilnější stranou první Dzurindovy vlády se ukázala být SMK, a to jak z hlediska vnitřní soudržnosti a relativní jednotnosti, tak i v jednání uvnitř vládní koalice, kdy vůči ní prokázala loajalitu, když odmítala jakékoliv ad hoc koalice s

opozičním HZDS³⁰ a snažila se prosazovat co nejvíce ze svého volebního programu (Irmanová, 2005: 278-279). Díky tomuto chování se v předvolebních průzkumech udržovala stabilně okolo 10% hranice. Ve svém volebním programu si pak vytkla priority podobné těm z předchozích voleb, tedy například požadavek decentralizace státu.

SDL nebyla veřejností vnímána jako věrohodná strana, především z těchto důvodů: nebyla jednotnou stranou³¹, nedokázala prosadit svůj volební program, brzdila prosazování některých reforem a často se na půdě parlamentu chovala nepředvídatelně³² (Leška, 2006: 270). Šance na získání poslaneckých křesel v nadcházejících volbách se tím výrazně snížily.

Opoziční strana HZDS prošla od voleb 1998 zajímavým vývojem, který byl determinován snahou dostat se z nepříznivé pozice v izolaci v rámci stranického systému, navýšit tak svůj koaliční potenciál a získat reálnou šanci na možnost účasti v příští vládě. V letech 1998-1999, kdy strana po odchodu svého předsedy Vladimíra Mečiara procházela krizí, se na půdě parlamentu chovala jako opozice velmi nekonstruktivně³³, čímž samu sebe posouvala do stále horší pozice. Zlom přišel s rokem 2000, tedy po návratu Vladimíra Mečiara do funkce předsedy strany, kdy se strana rozhodla změnit strategii a pokusila se o oslabení negativního akcentu strany (Kopeček, 2006: 200-201). HZDS deklarovalo na trnavském sjezdu strany, svojí „transformaci“ na „lidovou“ stranu, která je plně proevropská. Pozměnilo i svůj název, aby tuto přeměnu zdůraznilo, na Hnutí za demokratické Slovensko – Lidová strana (HZDS-L'S), v roce 2003 pak došlo k dalšímu přejmenování na L'S-HZDS. HZDS se snažilo působit více umírněně, proto se zcela distancovalo od nacionalistické SNS. Trnavský sněm také pozměnil stanovy strany, které nyní dávaly předsedovi strany prakticky volnou ruku při volení svých místopředsedů a sestavování kandidátek³⁴

³⁰ Ad hoc koalice v některých případech utvářela s opozicí např. vládní SDL.

³¹ Došlo k odchodu Roberta Fica ze strany a založení Smeru (viz. výše).

³² Jak jsem již zmiňovala, v několika případech tvořila ad hoc parlamentní koalice s opoziční HZDS.

³³ Např. organizovala protivládní demonstrace a petice.

³⁴ Složení kandidátky před volbami 2002 bylo charakteristické výměnou dosavadních elit HZDS, ti pak byli značně upozaděni, což vyvolalo nemalé rozepře ve straně. Na kandidátce se např. neobjevil ani

(Kopeček, 2007a: 168-170). V praxi se však mnohé nezměnilo, ani po této „transformaci“ nedošlo k výrazné změně nahlížení na HZDS ani ze stran vládní koalice³⁵, ani z Ficova Smeru, který z principu odmítal spolupráci s Mečiarom³⁶.

Smer se (alespoň rétoricky) na rozdíl od SDKÚ nesnažil stát nástupcem strany, ze které se odštěpil. Právě naopak se od ní a veškerých dalších politických stran distancoval a prohlašoval, že Smer je stranou, která se nevymezuje na škále pravice – levice, nýbrž je stranou, která je pragmatická a racionálně dělá „co je třeba“ pro pozitivní vývoj Slovenska. Nabídl tak nemečiarovskou politickou alternativu vůči vládní koalici, jež na slovenské politické scéně dosud chyběla a která se reálně mohla chopit moci. Deklarováním, že se nejedná o ideologicky zabarvenou stranu, zřejmě Fico zamýšlel získat na svou stranu voliče, kteří byli současnou politikou a ideologickými šarvátkami znechuceni, což se mu také částečně povedlo. Fico se velmi ostře vymezoval vůči všem stranám dosavadní vládní koalice³⁷, zároveň se distancoval od Vladimíra Mečiara a HZDS. Přesto se ve svých prohlášeních a priori nezmiňoval o tom, že by s ani jednou ze stran, které kritizoval, nebyl ochoten za určitých podmínek diskutovat o případném vytvoření vlády (Leška, 2006: 166-285).

Další nově vzniklou stranou, kterou jsem již výše zmiňovala³⁸, se před těmito volbami stala ANO Pavola Ruska. Tento politický subjekt byl jakýmsi dalším fenoménem velmi podobným se stranou SOP. Politická strana ANO také vznikla spíše jako politicko-marketingový projekt, to ostatně dokazují její marketingové postupy, kterých využívala v hledání mezer na volebním trhu. V průzkumech veřejného mínění si od svého vzniku vedla poměrně nadějně³⁹, čemuž samozřejmě napomohla výrazná podpora v médiích, hlavně v Ruskově Markíze, a již zmíněná

„druhý muž“ HZDS, populární Ivan Gašparovič. Jeho reakcí na tuto skutečnost byl odchod ze strany a založení strany nové – Hnutie za demokracii (HZD) (Kopeček, 2005: 469).

³⁵ Částečnou výjimku tvořily vládní SDL a SOP, které tvořily s HZDS v některých případech ad-hoc koalice v Národní radě.

³⁶ Fico dal ovšem najevo jistou ochotu spolupracovat s HZDS, avšak jedině v případě, že by nebyl předsedou strany Vladimír Mečiar.

³⁷ Kritizoval především korupci spojenou s vládní koalicí, podle něj špatné ekonomické reformy a jejich necitlivý dopad v sociální oblasti.

³⁸ Viz. výše kapitola SOP.

³⁹ Prakticky pár měsíců po svém vzniku dokázala překročit 5 % uzavírací klauzuli a pod ní již nespada.

znechucenost obyvatel politikou stran dosavadní vládní koalice, která byla zmítána mnoha různými korupčními skandály. ANO ve své volební kampani kritizovala Dzurindovu vládu, ovšem ne v tak vyhrocené formě, jako tomu bylo ze strany Smeru. Strana si tím nechtěla zavřít dveře v případném povolebním vyjednávání o nové vládě (Kopeček, 2007a: 400-401).

2.1.2. Výsledky voleb

Parlamentní volby se uskutečnily ve dnech 20. a 21. září 2002. Jejich průběh a následně i výsledky, které s sebou přinesly, potvrdily demokratičnost celého tohoto aktu. K urnám přišlo 70 % oprávněných voličů, což byl oproti posledním volbám do parlamentu pokles o bezmála 15 %. Příčiny snížené účasti voličů můžeme nalézt v charakteru těchto voleb. Linie mečiarismus versus antimečiarismus sice stále ještě působila, jelikož se lidé stále obávali mocenského návratu Vladimíra Mečiara, a to zejména z toho důvodu, že by jeho návrat mohl způsobit komplikace v přístupových jednáních s EU a NATO o vstupu Slovenska do jejich struktur, nicméně už postupně vyprchávala. Zahraničí stále pohlíželo na HZDS jako na hrozbu slovenské demokracie a stability. Dále občané nepřišli k volebním urnám v hojnějším počtu patrně z důvodu nespokojenosti jak s představiteli vládní koalice, tak s HZDS, u Smeru je mohla odradit nadměrná agresivita v průběhu její volební kampaně a také nejistota, kam by případná výhra Smeru nasměrovala zemi dále⁴⁰ (Fitzmaurice, 2004: 163-164). Vnitřní spory uvnitř koalice a korupční aféry voliče odrazovaly přijít k volbám.

Do parlamentu se dostalo sedm politických subjektů s následujícími zisky procent hlasů a počtem mandátů: zvítězilo HZDS, získalo 19,5 % hlasů (36 mandátů), druhá skončila SDKÚ se ziskem 15,1% hlasů (28 mandátů), dále Smer 13,5 % hlasů (25 mandátů), SMK 11,2 % hlasů (20 mandátů), KDH 8,3 % (15 mandátů), ANO 8 % hlasů (rovněž 15 mandátů) a jako poslední do parlamentu

⁴⁰ Robert Fico nevyklučoval vytvoření vládní koalice s žádnou stranou mimo HZDS, kterou by stále vedl Mečiar. Voliči tak, kdyby odevzdali svůj hlas právě Smeru, netušili, jaké by bylo konkrétní složení příští vlády.

dokázala proniknout KSS s 6,3% hlasů a 11 mandáty⁴¹. Pokud tyto údaje porovnáme s výsledky parlamentních voleb z roku 1998, můžeme si všimnout, že volební práh překročily čtyři politické strany, které v předchozích volbách ještě nekandidovaly, protože vznikly až později nebo (KSS) se dostaly do parlamentu vůbec poprvé během své existence. Naopak strany bývalé vládní koalice SOP a SDL⁴², spolu s opoziční rozštěpenou SNS⁴³ 5% volební práh nedokázaly překročit.

Úspěch KSS, která v médiích byla jen minimálně zviditelňována⁴⁴, byl do jisté míry překvapivý. Někteří voliči, převážně pocházející ze sociálně slabého prostředí, zklamáni vládní politikou, která na ně měla negativní dopad, a zklamáni stále přetrvávajícími silnými klientelistickými vazbami v politice, odevzdali KSS své hlasy na vyjádření protestu. Právě zmíněná malá viditelnost strany a také její izolovanost v slovenském stranickém systému, kdy s ní odmítaly jednat jak představitelé antimečiarovského tábora, tak i mečiarovského, se stala pro některé voliče zajímavou (Kopeček, 2007a: 241-242). KSS, jelikož nedisponovala dostatkem financí a nebyla nikdy po roce 1989 u moci, ani nepůsobila jako opozice v parlamentu, nebyla spojována s korupčními skandály. Tato skutečnost se pro některé voliče jevila jako zásadní, proto se jí rozhodli odevzdat svůj hlas.

Ještě několik týdnů se před volbami většina volebních průzkumů shodovala na tom, že ve volbách do Národní rady SR obsadí druhou příčku po HZDS, Ficův Smer. Voliči, kteří ve volebních dnech přišli k urnám, však rozhodli jinak. Druhého největšího volebního zisku dosáhla Dzurindova SDKÚ. Občané tím přes všechny prozatím negativní dopad započatých reforem první Dzurindovou vládou vyslali signál, že chtějí, aby reformy pokračovaly. Smeru možná ublížila nadměrně

⁴¹ Počet a podiel platných hlasov odovzdaných pre politické strany. Dostupné na: <http://app.statistics.sk/volby2002/webdata/slov/tab/tab3.htm>, 10.7.2012.; Pridelenie mandatov politickým stranám. Dostupné na: <http://app.statistics.sk/volby2002/webdata/slov/tab/tab4.htm>, 10.7.2012.

⁴² SOP a SDL' spolu s SDSS se rozhodly jít do volebního boje společně. Ve volbách však se ziskem 1,4 % hlasů zcela propadly. SOP si později v roce 2003 odsouhlasila sloučení se Smerem.

⁴³ Od SNS se ještě před volbami v roce 2001 odštěpila v důsledku dlouhodobého sporu mezi čelními představiteli strany Annou Malíkovou a Jánem Slotou část strany pod vedením Jána Sloty a založila novou stranu PSNS (Kopeček, 2007a: 429-431). Nacionalisticky smýšlející voliči pak byli nuceni rozdělit své hlasy mezi tyto dva subjekty, a proto se ani jedna ze stran do parlamentu nedostala.

⁴⁴ Strana nedisponovala velkým majetkem, aby si mohla zaplatit rozsáhlou reklamu.

sebevědomá předvolební rétorika jeho předsedy, který se už viděl ve vládě a o jiné variantě snad ani neuvažoval. Smer také, jak jsem se již zmínila, představoval pro voliče krok do neznáma, a proto se nejspíš vyslovili pro jistější volbu, jež představovala volba SDKÚ. Procentuální zisk stran SMK, KDH a ANO už žádným překvapením nebyl (Leška, 2007: 276).

HZDS si, přestože znovu ve volbách zvítězilo, zároveň opět pohoršilo oproti výsledku z posledních voleb. To vyvolalo uvnitř strany vlnu nespokojenosti, mezi jednoho z předních kritiků patřil poslanec Jozef Brhel. Ozývaly se dokonce i hlasy, které si přály odstoupení Vladimíra Mečiar z funkce předsedy strany, to však Mečiar odmítal a představenstvo HZDS ho v této situaci na nejbližším stranickém sjezdu podpořilo (Leška, 2006: 275; Kopeček, 2007a: 172). Jednu ze zásadních příčin poklesu voličské podpory můžeme spatřit v již zmiňovaném odchodu populárního Ivana Gašparoviče, jeho založení nové strany HZD, která také ve volbách kandidovala⁴⁵ a převzala HZDS část voličů, kteří nesouhlasili s Mečiarovými postupy.

2.2. Druhá Dzurindova vláda

2.2.1. Sestavení vlády, její programové cíle a počátky sporů uvnitř vlády

Vcelku rychle po volbách znovu sestavil vládu předseda SDKÚ Mikuláš Dzurinda, tentokrát ne však vládu zcela heterogenní, ale spíše středopravicovou. Vládní koalice složená z SDKÚ, KDU, ANO a SMK vytvořila poměrně těsnou většinovou vládu, která se opírala o 78 poslanců v Národní radě. Vzhledem k tomu, že všechny čtyři strany si byly programově a ideologicky poměrně blízké, předpokládalo se, že rozpory mezi koaličními partnery nebudou tak časté a silné, jako tomu byla slovenská veřejnost svědkem u první Dzurindovy vlády (Fitzmaurice, 2004: 166). Jak později nastíním, nestalo se tomu tak.

První komplikace nastaly při vyjednávání koaličních partnerů o tom, kdo obsadí post předsedy Národní rady. Podle klíče, který byl uplatněn při sestavování

⁴⁵ HZD získala ve volbách 3,3 % hlasů.

předchozí vlády⁴⁶, měl mít na tuto pozici nárok Béla Bugár, který vedl SMK, jež byla druhou nejsilnější stranou v současné vládní koalici. Tento požadavek ostatní členové koalice zamítli a do čela Národní rady zvolili předsedu KDH Pavola Hrušovského⁴⁷. V rozhodování jednotlivých subjektů koalice jistě sehrál roli fakt, že by slovenská veřejnost případné zvolení Bugára do této funkce vnímala negativně (Irmanová, 2005: 282-283).

Vládní koalice si ve svém programu stanovila cíl v pokračování reforem, které započala předchozí vláda. Jednalo se o velmi početné a rozsáhlé reformy, které se týkaly jak ekonomiky státu, tak sektoru zdravotnictví, který se nacházel ve velmi špatném stavu, školství, zahraničně-bezpečnostní oblasti, v neposlední řadě si pak vláda předsevzala i boj proti korupci a vytvoření důchodové reformy.

V ekonomické oblasti se vládní program zaměřoval na snížení deficitu státního rozpočtu⁴⁸, zvýšení atraktivity země pro zahraniční investory a zlepšení podnikatelského prostředí. S tím souvisí zavedení daňové reformy, jejíž součástí bylo přesunutí míry daňového zatížení z daní přímých na nepřímé (DPH). V důsledku tohoto reforma a s ní související zdražování nejvíce dopadlo na nejchudší občany a střední vrstvy (Mathernová - Renčko, 2006: 636-637). Pozitivním důsledkem reforem bylo zlepšení ekonomické prestiže Slovenska v zahraničí, a to nejen v EU. Navzdory tomuto však většina občanů Slovenska vzhledem k negativním dopadům, ať již v podobě zmíněného zdražování nebo přetrvávající vysoké míry nezaměstnanosti, mnoho výhod v reformních krocích vlády nespatořovala.

Jednou z nejhlavnějších priorit vlády bylo zdárně dokončit přístupové rozhovory o vstupu do EU a NATO. Tomuto úkolu, který si vláda vytyčila, odpovídal někdy až radikální charakter některých reforem, které bylo zapotřebí urychleně učinit nejen v zájmu samotných slovenských občanů, ale zejména v zájmu dodržení a

⁴⁶ V roce 1998 se předsedou parlamentu stal předseda druhé nejsilnější strany vládní koalice Jozef Migaš z SDL.

⁴⁷ Béla Bugár získal funkci prvního místopředsedy parlamentu.

⁴⁸ Vláda se snažila snížit míru státního deficitu, tak aby se přiblížila maastrichtským kritériím, tzn. max. 3 % HDP.

naplnění podmínek nutných pro vstup do těchto mezinárodních struktur⁴⁹. Tento cíl se podařilo naplnit, jelikož Slovensko zdárně završilo předvstupní jednání s EU a v roce 2003 v Aténách podepsalo Smlouvu o přistoupení k EU (Leška, 2007: 289-291). Do EU poté, co občané v referendu vyjádřili souhlas se vstupem⁵⁰, Slovensko vstoupilo společně s dalšími devíti státy v rámci páté rozšiřovací vlny 1. května 2004. Také kandidatura na vstup do NATO byla velmi úspěšná. Slovenská republika vstoupila do Severoatlantické aliance 29. března téhož roku.

Už v první polovině roku 2003, tedy ani ne rok po parlamentních volbách, se vynořila kauza spojená s Pavolem Ruskem, předsedou ANO, která se týkala jeho podivných podnikatelských aktivit. Rusko v reakci na toto podezření reagoval velmi ostře vůči KDH a jejímu ministrovi vnitra Vladimíru Palkovi, kterého obvinil z pokusu zdiskreditovat jeho osobu. ANO a KDH se stále více dostávaly do vzájemných sporů, což částečně vyplývalo i z povahy obou subjektů, kdy KDH bránilo a prosazovalo křesťanské, konzervativní hodnoty a ANO na druhé straně jako liberálně se prezentující strana vůči ní zaujímala protikladné názory. Jejich neslučitelné pohledy na některé společenské problémy se projeví nejvíce v okamžiku, kdy ANO podala návrh novely zákona o umělém přerušení těhotenství. ANO tento návrh prosazovala velmi vehementně, což dokazovala skutečnost, že pro jeho prosazení se nebránila ani ad hoc spojením s opozicí. KDH se kvůli tomuto návrhu dostalo s ANO do ostrého střetu⁵¹. ANO se postupně dostávala do situace, kdy v rámci vládní koalice tvořila jakousi „vnitřní opozici“, jelikož častokrát našla společnou řeč spíše s opozičními stranami než se svými koaličními partnery, ke kterým se stavěla konfrontačně. Nepříznivá pozice uvnitř koalice se poté začala projevovat i uvnitř strany, ilustrací toho může být například odchod místopředsedy strany Antona Danko⁵², později ho následovali i další dva poslanci (Kopeček, 2007a: 404-405).

⁴⁹ Např. nutnost boje s korupcí, ochrana práv menšin, snižování zadluženosti země, úprava soudnictví atd.

⁵⁰ Referendum se konalo 16. a 17. května 2003, přes poměrně nízkou volební účast (52,15 %) se drtivá většina (92,46 %) hlasujících vyslovila pro vstup do EU.

⁵¹ Analogická situace nastala při projednávání smlouvy s Vatikánem, v této otázce si však ANO s KDH role logicky prohodily.

⁵² Danko ačkoliv se vzdal své funkce a odešel ze strany ANO, dále deklaroval podporu vládě.

Špatné vztahy uvnitř vládní koalice lze ozřejmit poukázáním na propojenost jednotlivých stran koalice s různými zájmovými skupinami, které si vzájemně konkurovaly. Provázanost stran se soukromými subjekty se opakovaně provalila na povrch během korupčních kauz⁵³. Kvůli těmto kauzám se parlament ani vládní kabinet nemohl těšit vysoké důvěryhodnosti u občanů, ba právě naopak. Nízká důvěra ve státní instituce panovala ve slovenském prostředí již od vlády Vladimíra Mečiara, ani jedna z Dzurindových vlád se v tomto směru nedokázala od Mečiarovy vlády výrazněji odlišit (Leška, 2006: 297).

2.2.2. Prezidentské volby 2004 – vysvědčení pro vládu

V pořadí druhé přímé prezidentské volby, lze jistě pokládat za výjimečné. Za prvé se uskutečnily v roce 2004, ve kterém vstoupilo Slovensko do EU a NATO, za druhé dopadly zcela nečekaně.

O prezidentský úřad se ucházelo celkem 11 kandidátů. Předvolební průzkumy dávaly největší šance dostat se do druhé kola voleb Vladimíru Mečiarovi, který byl kandidátem opoziční HZDS a kandidátovi vládní SDKÚ Eduardu Kukanovi. Dalšími kandidáty, kterým byly přisuzovány poměrně velké šance na úspěch, byli Ivan Gašparovič, který byl nominován stranou HZD, a dosavadní prezident Rudolf Schuster, který se snažil obhájit svůj úřad i pro druhé funkční období.

Překvapení přišlo hned v prvním kole voleb, kdy se na prvních dvou příčkách umístili pouze kandidáti opozice, Vladimír Mečiar dostal od voličů 32,7 % hlasů, čímž zvítězil v prvním kole. Ivan Gašparovič se ziskem 22,3 % předstihl o pouhé 0,2 % hlasů vládního kandidáta Eduarda Kukana, kterému tak jen velmi těsně unikla účast ve druhém kole. Pro vládní koalici to bylo hořké zklamání, voliči jí dali jasně najevo, a to i poměrně nízkou volební účastí⁵⁴, že se jim nelíbí její rozhádanost, nevěle dodržovat volební sliby, negativní dopad reforem na sociálně slabé obyvatelstvo,

⁵³ Např. tzv. kauza „skupinka“ ve které byl zapleten premiér Mikuláš Dzurinda.

⁵⁴ V prvním kole volby přišlo k urnám 47,9 % oprávněných voličů, ve druhém kole pak 43,5 %.

neklesající vysoká nezaměstnanost a v neposlední řadě různé korupční aféry spojené s prakticky všemi stranami vlády (Rybář, 2005: 336).

Ve druhém kole se tedy utkal Ivan Gašparovič s Vladimírem Mečiarom. Opět se projevilo určité reflexní hlasování, kdy občané odmítli být reprezentováni Mečiarom, obzvláště v době, kdy Slovensko vstoupilo do NATO a chystalo se během pár týdnů vstoupit do EU. Strany vládní koalice vyzývaly občany, aby volby ignorovali, naopak Smer se už před první volbou vyslovil, že sympatizuje s Ivanem Gašparovičem. K tomu je zapotřebí poznamenat, že tato podpora mu v nemalé míře pomohla dostat se do druhého kola. Druhé kolo vyhrál Ivan Gašparovič, od voličů získal bezmála 60 % hlasů. (Rybář, 2005: 336-337).

Během svého funkčního období, do roku 2006, se Ivan Gašparovič mnohdy projevil jako skutečně nadstranický prezident. Podporoval reformy Dzurindova kabinetu, přesto se častokrát vyjadřoval nesouhlasně s jejich negativním sociálním dopadem na občany, čímž získal přízeň široké veřejnosti. Svými postoji, obzvláště v již zmíněné sociální oblasti, se častokrát přibližoval představitelům Smeru (Leška, 2006: 325-326).

2.2.3. Rozpad vládní koalice, cesta k předčasným volbám

Ačkoliv se vláda, která vznikla po volbách 2002, vzhledem ke své středopravé orientaci, mohla jevit jako poměrně homogenní uskupení, pozdější události to nepotvrdily. Jak jsem již výše zmiňovala, problémy v rámci koalice se projeví prakticky hned záhy. Z poslaneckého klubu ANO v roce 2003 odešli 3 poslanci.

Poté, opět v roce 2003, se v médiích a na poslanecké půdě řešila aféra tzv. „skupinky“, ve které hrál jednu z hlavních úloh premiér Dzurinda, který ji i sám jako první takto pojmenoval. Tato kauza, měla zásadní negativní dopad na vztahy mezi vládními koaličními partnery, ale také uvnitř SDKÚ. Jednalo se údajně o mocenský boj mezi dvěma skupinami, které se snažily o získání státních zakázek. Pro vyřešení situace se premiér rozhodl odvolat šéfa NBÚ Jána Mojžíše, tento postup se však v

rámci koalice nesetkal s většinovou podporou, i když podpora premiérovi zaznívala ze strany ANO. Jako překvapivý se jevil přístup ministra obrany a spoluzakladatele SDKÚ Ivana Šimka, který odmítl Mojžíšovo odvolání. Tento postoj způsobil jeho následné odvolání z funkce ministra obrany a vystřídání Jurajem Liškou. Šimko vzápětí po svém odvolání založil v SDKÚ platformu, a následně i politickou stranu Slobodné Fórum (SF), do níž přešlo šest poslanců SDKÚ, čímž došlo ke ztrátě nadpoloviční většiny vládní koalice a vláda se tím stala menšinovou. Dzurindův kabinet se poté musel v následujícím období spoléhat na podporu přeběhlíků, nezávislých poslanců a opozice. Celá aféra navíc způsobila vážný rozkol ve vládní koalici, kdy se utvořily dva proti sobě stojící tábory. První byl tvořen SDKÚ a ANO, druhý SMK a KDH⁵⁵.

V létě 2005 došlo k dalšímu vyhrocení situace. Objevila se totiž další aféra předsedy ANO Pavola Ruska. Ten měl v době, kdy byl ministrem hospodářství, jednat ve prospěch jistého podnikatele. Veřejnost, v důsledku toho, tlačila na Ruska, aby se vzdal své funkce ministra. Proti Ruskovi se postavili i jeho dosavadní koaliční partneři KDH, SMK i SDKÚ, Rusko se však odmítal vzdát svého postu. Premiér tak byl nucen postarat se o jeho opuštění úřadu sám. Požádal prezidenta o jeho odvolání, ten vzápětí této jeho žádosti vyhověl. ANO se tím dostala do opozice vůči vládě, přesto čtyři poslanci ANO zůstali i nadále vládě loajální⁵⁶.

Po odchodu ANO z vládní koalice se stalo velmi obtížné zajistit pro schválení jakéhokoliv zákona podporu nadpoloviční většiny poslanců. Z toho důvodu se KDH jako první rozhodla požadovat vypsání předčasných parlamentních voleb. Tento postoj však způsobil rozepři s SDKÚ, která předčasné volby odmítala. Na začátku roku 2006 se tento napjatý vztah ještě více vyhrotil, když ministr zahraničí a místopředseda SDKÚ Eduard Kukan odmítl podepsat smlouvu o výhradě svědomí, která navazovala na již dříve podepsanou smlouvu s Vatikánem. Podepsání této

⁵⁵ Onufer, Andrej (2008): Před piatimi rokmi sa začala kauza skupinka. Dostupné na: <http://aktualne.centrum.sk/domov/kauzy/clanek.phtml?id=1162611>, 8.4.2011.

⁵⁶ Kopeček, Lubomír: (2006). Analýza pôsobení Aliance nového občana ve slovenské politice. *Středoevropské politické studie*. 4/2006. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=284>, 8.4.2011.

smlouvy bylo jedním ze stěžejních bodů KDH, proto se také její nepodepsání stalo v únoru 2006 důvodem pro opuštění vládní koalice. Tento již definitivní rozpad koalice nemohl premiér nadále přehlížet, a proto bylo rozhodnuto o konání předčasných voleb, termín byl pak stanoven na červen 2006, tedy jen několik měsíců před řádným termínem (Kopeček, 2007a: 321).

2.3. Zhodnocení stranického systému SR v období let 2002 - 2006 pohledem Sartoriho teorie

Jak již bylo uvedeno výše, do Národní rady SR se po volbách v roce 2002 dostalo sedm stranických subjektů, automaticky to však neznamená, že všechny ze zastoupených stran jsou relevantními subjekty z pohledu Sartoriho koncepce. Zejména ve vztahu ke KSS lze o její relevanci pochybovat, když její koaliční potenciál byl s ohledem na naprosté odmítání jakékoli spolupráce ze strany ostatních subjektů s touto stranou absolutně nulový. Pokud jde o vyděračský potenciál, je v tomto případě jeho zhodnocení složité. Vládní koalice měla jen mírnou převahu, a jak jsem uvedla výše, ne vždy probíhala spolupráce zcela bez problémů. Navíc vládní koalice postupně utrpěla početní ztráty, co se týče poslanců, a ve výsledku ztratila většinu. Z tohoto důvodu vzrostl vyděračský potenciál KSS, kdy v jednotlivých případech mohla využívat své pozice jazýčku na vahách. Proto i KSS hodnotím jako relevantní stranu.

Co se týče ostatních stran, u Smeru a HZDS, jejich vyděračský potenciál byl s ohledem na početní zastoupení ještě vyšší než v případě KSS, v jednotlivých případech pak dokázaly tyto strany využít nejednotnosti vládního tábora a vytvořit ad hoc koalice, v tomto směru měly tyto subjekty tedy zároveň i koaliční potenciál. U vládních stran je jejich relevance zřejmá, když je jednoznačně prokázán koaliční potenciál.

Vzhledem k tomu, že jsem posoudila, že KSS byla ve zkoumaném období relevantní stranou, lze z hlediska polarizace s touto stranou pracovat. S ohledem na

skutečnost, jak se tato strana profiluje⁵⁷, ji lze pak hodnotit jako antisystémovou. Tento prvek je však dle mého jediným rysem polarizovaného pluralismu, který byl naplněn. Ve sledovaném období postrádám ve slovenském stranickém systému zejména viditelný druhý pól antisystémové opozice, když jak HZDS, tak Smer, nebyly jednoznačně profilovány na pravolevé škále a dlouhodobým hlavním cílem obou stran byla účast ve vládě. Taktéž volební výsledky roku 2002 a průběh volebního období ukazují na dostředivé tendence, kdy většinu získaly strany umístěné blíže středu. Z hlediska umístění jednotlivých subjektů na pravolevé škále, lze strany vládní koalice hodnotit jako strany pravostředové, HZDS není zcela jednoznačně zařaditelná, když se snaží praktikovat pro voliče líbivou politiku, ani Smer z hlediska pravolevého uspořádání nebyl jednoznačně vyhraněn, když se sám snažil profilovat jako strana podporující každý návrh, který je ve prospěch občanů, nicméně již s ohledem na historické kořeny Smeru a jeho budoucí směřování je možno jej zařadit spíše nalevo politického spektra. Každopádně však žádná ze stran s výjimkou KSS nestála na žádném z extrémních pólů, tedy i z hlediska ideologického lze hovořit o malé polarizaci systému.

Ač tedy paradoxně se v rozebíraném období objevil subjekt, který lze chápat jako antisystémový, domnívám se, že ostatní rysy stranického systému dané doby ukazují na umírněný polarismus.

3. Období 2006-2010

3.1. Předčasné parlamentní volby 2006

3.1.1. Předvolební situace

Nejen předčasné ukončení činnosti vládní koalice a rozpory uvnitř ní, které se nesly prakticky od počátku jejího funkčního období, způsobily výrazný odklon voličů

⁵⁷ Strana se otevřeně hlásí k dědictví marxismu-leninismu a dále deklaruje spolupráci například s Komunistickou stranou Kuby či Korejskou stranou práce. Dostupné na: <http://www.kss.sk/>, 10.7.2012.

od stran této koalice, svoji roli ale hrály také nepříznivý sociální dopad vládních reforem na většinu občanů a velké množství afér spojených s vládou.

To mělo za následek růst preferencí dosavadních opozičních stran. Zářným příkladem toho byl Smer, který těžil z krize vlády a z její pozdější neschopnosti naplňovat předvolební sliby. Taktéž to byl Smer v čele s Robertem Ficem, který nejvíce kritizoval sociální dopady vládních reforem, vysokou kriminalitu a klientelismus. Právě uvedené body občany trápily ze všeho nejvíce, proto také spatřovali ve Ficově Smeru jistou naději na zlepšení situace. Fico ve snaze o zbavení se konkurence a získání přízně co nejvíce voličů začal po volbách 2002 do sebe včleňovat neparlamentní levicové a levostředové politické subjekty. Tyto subjekty – SDL, SOP, SDSS a SDA, se staly součástí Smeru, chtěly tak společně vytvořit konkurenční akceschopný blok, vytvářející alternativu vůči pravostředové vládě. Dalším důvodem přičlenění se ke Smeru byl nízký voličský potenciál všech těchto stran, ve spojení se Smerem pak spíše získaly šanci, alespoň do jisté míry, ovlivňovat politické dění na Slovensku. Poslední sloučení proběhlo v roce 2004, Smer se zároveň přejmenoval na Smer - sociální demokracie (Kopeček, 2007a: 292-293; Kopeček, 2007b: 45).

Opačnou strategii zaujalo HZDS, které se snažilo zastávat vůči druhé Dzurindově vládě vstřícný postoj a chovat se jako skutečně konstruktivní opoziční strana. Tím se pokoušelo opět vyvázat z politické izolace, zvýšit svůj koaliční potenciál a ve volbách 2006 se stát politickou stranou, která by mohla být součástí vládní koalice. Tato strategie se však HZDS vzhledem ke značné ztrátě svých stálých voličů, nevydařila. Voliči HZDS totiž obecně zastávali antagonistický postoj vůči oběma Dzurindovým vládám a nově smířlivá politika HZDS vůči vládě se jim nelíbila. Také Mečiarovo charisma s narůstajícím věkem pomalu ochabovalo. V důsledku těchto faktorů nedokázala HZDS udržet svou stálou voličskou základnu a přitáhnout nové voliče, z toho pak nejvíce těžily Smer a SNS, k nimž se nejčastěji voličská podpora přesouvala (Kopeček, 2007a: 174-176).

Strany SNS a PSNS, které samostatně ve volbách 2002 neuspěly, se rozhodly znovu sjednotit a tím získat šanci vrátit se ve volbách 2006 opět do Národní rady SR. Slučovací sněm proběhl v roce 2003, tedy poměrně záhy po volbách, post předsedy získal, coby nejoblíbenější tvář strany, Ján Slota, Anna Malíková se stala její místopředsedkyní. Po sloučení strany se SNS opět stala relevantním politickým aktérem, aspirujícím na vstup do parlamentu⁵⁸. Ve volební kampani opět použila antimadžarské rétoriky, tentokrát velmi silně a radikálně. Vzhledem k tomu, že HZDS od nacionalistického akcentu upustila, voliči, inklinující k slovenskému nacionalismu ve volbách volili SNS.

3.1.2. Výsledky voleb, sestavení vlády

Parlamentní volby, které se konaly 17. června 2006, nebyly výjimečné pouze z toho důvodu, že se jednalo o volby předčasné. Již téměř zmizela konfliktní linie mečiarismus versus antimečiarismus a zcela dominoval socio-ekonomický konflikt. Ve značné míře se projevil i konflikt nacionalistický, neboť SNS se ve volební kampani ostře vymezovala vůči menšinám, zejména vůči Maďarům a straně SMK, kterou kritizovala za její vládní kroky (Kopeček, 2007b: 44, 48).

Další výjimečností voleb je skutečnost, že v nich poprvé od samostatnosti Slovenska zvítězila levicová strana, a to konkrétně Smer. Do Národní rady dále nepronikl, žádný nový politický subjekt, pouze SNS, s přestávkou jednoho volebního období, po znovusjednocení získala opět mandáty v parlamentu. Výsledky voleb a zisky stran byly poté následující – Smer 29,1 % hlasů (50 křesel), SDKÚ 18,4 % hlasů (31 křesel), SNS 11,7 % hlasů (20 křesel), SMK 11,7 % hlasů (20 křesel), HZDS 8,8 % hlasů (15 křesel) a KDH 8,3 % hlasů (14 křesel)⁵⁹.

⁵⁸ Konečný, Miroslav – Zetocha, Karel: (2005). Slovenská národní strana: druhá šance. *Středoevropské politické studie*. 2-3/2005. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=235>, 2.4.2011.

⁵⁹ Počet a podiel platných hlasov odovzdaných pre politické strany. Dostupné na: http://app.statistics.sk/nrsr_2006/slov/obvod/results/tab3.jsp, 13.7.2012.; Pridelenie mandátov politickým stranám. Dostupné na: http://app.statistics.sk/nrsr_2006/slov/obvod/results/tab4.jsp, 13.7.2012.

V neposlední řadě se výjimečnou stala i poměrně nízká volební účast, která klesla až pod 60 %⁶⁰, což se zatím při žádných volbách do parlamentu nestalo, když Slovensko mělo vždy tradičně vysokou volební účast. Tuto skutečnost můžeme ozřejmit charakterem voleb, ve kterých nehrozil návrat Mečiara k moci v jeho plné síle, a tím možnost návratu před rok 1998, Slovensko taktéž nestálo před branami vstupu do významných mezinárodních organizací, jako tomu bylo před volbami v roce 2002.

Vítězem voleb, jak je vidno z volebních výsledků, se stal s výraznou převahou Smer, jejíž předseda, jakožto představitel nejpočetněji zastoupené parlamentní strany, byl pověřen úkolem sestavit novou vládu. Fico se před, ani po volbách nebránil vytvořit vládní koalici s žádnou ze stran, která obsadila parlamentní křesla, s výjimkou SDKÚ, vůči které se již dlouhodobě ostře vymezoval. V povolebních vyjednáváních po určité době vykryštovaly dvě varianty na podobu složení budoucího vládního kabinetu. První možností se stala koalice Smer-SMK-KDH, druhou pak Smer-SNS-HZDS. Pro Smer, z hlediska možnosti co největšího prosazení bodů ze svého volebního programu a získání co nejdominantnější pozice, se jevila lépe spolupráce s SNS a HZDS, jelikož HZDS, která ve volbách zaznamenala výrazný propad, nežádala za účast ve vládě mnoho, dokonce ani post ministra pro svého předsedu. Tato varianta tedy nakonec dosáhla své realizace (Rybář, 2007: 702).

3.2. Ficova vláda

Vládní koalice Smer-SNS-HZDS se podle některých odborníků jevila jako poměrně riziková. Nasvědčovala tomu skutečnost, že tyto tři strany nepojily pouze relativně příbuzné názory na socio-ekonomickou oblast⁶¹, nýbrž také jistá dávka radikálního akcentu stran, shodné byly, i silné pozice jejich předsedů. Jacques Rupnik podle Martina Bútory dokonce označil strany této koalice za antidemokratické

⁶⁰ Konkrétně k volebním urnám přišlo 54,7% oprávněných voličů.

⁶¹ Prioritou se stalo přijetí eura v roce 2009 a vstup do Schengenu. Ekonomická situace Slovenska toto reálně umožňovala.

a antiliberální. Nemalé obavy, u laické i odborné veřejnosti, vyvolávala i snaha podmanit si co největší množství nezávislých a kontrolních institucí⁶².

Po roce vládnutí se tyto obavy ukázaly jako mylné, neboť se Slovensko nacházelo po všech stránkách ve velmi dobré situaci. Je nutné podotknout, že svou roli v tomto ohledu sehrály reformy obou Dzurindových vlád, které až nyní přinášely kýžené výsledky. Vláda tyto reformy nechala běžet a nerušila je, i když je v době, kdy byla v opozici, ostře kritizovala⁶³. Zmírnila však jejich negativní sociální dopad. Také vztahy mezi koaličními partnery byly poměrně dobré, stejně tak i ekonomický stav a vývoj Slovenska. To vše mělo za následek růst spokojenosti občanů s politickým vedením země. Opozice neměla větší šanci se projevit a kritizovat vládní kroky⁶⁴.

Negativně se projevovala a prohlubovala stále nepřátelská atmosféra vůči Maďarům doma i v Maďarsku, kterou měla na svědomí zejména nacionalistická SNS, také opozice se začala více kriticky vyjadřovat k jednání vlády a její vztah se vládou se zhoršil. Grigorij Mesežnikov, který je prezidentem IVO, se dlouhodobě zabývá stavem demokracie na Slovensku. V jeho zprávě z roku 2008 vyplynulo, že dopady působení vlády nejsou pouze pozitivní. Ficem deklarovaný boj proti klientelismu se ukázal, stejně jako u Dzurindy, být prakticky pouze rétorickým bojem. Korupce a klientelismus, obzvláště ten stranický nadále přetrvával. Dále Mesežnikov hovoří dokonce o „tyranii většiny“, čímž poukazuje na časté zneužívání dominantního postavení vlády vůči opozici⁶⁵.

Vládě se podařilo snížit nezaměstnanost, ale ne tak jak si občané před volbami představovali, neboť zasáhla propukající ekonomická krize. Rado Baťo ve

⁶² Bútor, Martin: (2007). Slovenská zahraničná politika rok po voľbách 2006: priority, kapacity, výzvy. OS. 5/2007. Dostupné na: http://www.ivo.sk/buxus/docs/publicistika/subor/Butora_OS_5_07.pdf, 5.4.2011.

⁶³ Vládní reformy kritizoval Smer, HZDS zaujímalo spíše opačný postoj, SNS v té době nebyla parlamentní stranou.

⁶⁴ Bútor, Martin: (2007). Slovenská zahraničná politika rok po voľbách 2006: priority, kapacity, výzvy. OS. 5/2007. Dostupné na: http://www.ivo.sk/buxus/docs/publicistika/subor/Butora_OS_5_07.pdf, 5.4.2011.

⁶⁵ Mesežnikov, Grigorij: (2008). Koalícia zhoršovala demokraciu a hľadala nepriateľov. Dostupné na: <http://hnonline.sk/c1-31847980-meseznikov-koalicia-zhorsovala-demokraciu-a-hladala-nepriatelov>, 9.4.2011.

svém příspěvku pro deník Sme uvádí, že sociální opatření vládní koalice nebyly vytvořeny správně, dokonce tvrdí, že vláda byla vůči sociálně slabým občanům lhostejná, takže jejich špatnou situaci řešila nedostatečně. Hned záhy po volbách 2006 se sice situace jevila optimisticky, ale to především díky ekonomickému růstu země, nastartovanému předchozí Dzurindovou vládou. V okamžiku, kdy propukla ekonomická krize, se s jejím vypořádáním vláda stala bezradnou⁶⁶.

3.3. Prezidentské volby 2009

V březnu a dubnu 2009 se na Slovensku rozhodovalo o příští hlavě státu. Ivan Gašparovič se opět rozhodl kandidovat, během svého působení v úřadu od roku 2004 si vytvořil image umírněného prezidenta, který zbytečně nezasahuje do každodenního politického dění, nezdržuje přijetí nutných zákonů a reprezentuje dobře na mezinárodní scéně. Byl proto u občanů poměrně oblíben a měl tak nezanedbatelné šance své prezidentské křeslo podruhé obhájit (Rybář, 2009: 171-172). Je nutné v této souvislosti zmínit, že Ivan Gašparovič si po volbách 2006 i navzdory své umírněnosti vytvořil velmi silný vztah s vládním Smerem a jeho předsedou Robertem Ficem. Pro svou druhou kandidaturu disponoval podporou právě zmíněného Smeru a také vládní SNS⁶⁷.

Druhým kandidátem s reálnými šancemi na obsazení prezidentského postu byla Iveta Radičová, která by se v případě svého zvolení stala první ženou v prezidentském úřadu. Radičovou podporovaly strany opozice SDKÚ, za kterou jako neustraní kandidovala v parlamentních volbách 2006, SMK a KDĽ, svou podporu vyjádřila i jedna neparlamentní konzervativní strana OKS. Iveta Radičová patřila k nejpopulárnějším osobnostem opozice, zejména díky svému pragmatickému

⁶⁶ Baťo, Rado: (2010). Ako vládli: Odfláknutý sociálny štát. Dostupné na: <http://volby.sme.sk/c/5349414/ako-vladli-odflaknuty-socialny-stat.html>, 9.4.2011.

⁶⁷ Mesežnikov, Grigorij: (2009). Prezidentské voľby na Slovensku: Výsledky a súvislosti. Dostupné na: http://www.ivo.sk/buxus/docs/publicistika/subor/Mesez_Prezidentske_volby_09_vysledky_suvislosti.pdf, 10.4.2011.

nekonfrontačnímu politickému stylu. Oproti ní Gašparovič vsadil na agresivnější a hlavně negativní volební kampaň, která kritizovala některé kroky Radičové.⁶⁸

Po prvním kole volby do kola druhého skutečně nepřekvapivě postoupili oba výše zmínění kandidáti. Ivan Gašparovič v prvním kole získal 46,7 % hlasů, Iveta Radičová získala 38,05 % hlasů. Před druhým kolem voleb se aktivizovali zejména příznivci Gašparoviče, použili proti Radičové opět antimadžarské rétoriky, která byla stranou SMK veřejně podporována. Tato strategie slavila úspěch, jelikož ve druhém kole zvítězil Ivan Gašparovič v poměru 55,5 : 44,5. Pokračování statutu quo bylo tímto potvrzeno. Pro Smer a SNS tyto volby znamenaly potvrzení jejich silné pozice a vlivu na slovenské politické scéně (Rybář, 2009: 173).

3.4. Zhodnocení stranického systému SR v období let 2006 - 2010 pohledem Sartoriho teorie

Po parlamentních volbách roku 2006 získalo zastoupení v Národní radě SR šest subjektů, přičemž pohledem Sartoriho teorie lze hodnotit všechny tyto aktéry jako relevantní síly. Smer, HZDS a SNS měly v daném volebním období zcela jistě dostatečný koaliční potenciál, když tento byl transformován do podoby vládní koalice. Taktéž SMK a KDH disponovaly koaličním potenciálem a zcela reálně byla myslitelná i vládní koalice sestavená ze Smeru, SMK a KDH, skutečnost, že tato nakonec nebyla realizována, byla dána tím, že v danou chvíli se pro nejsilnější subjekt, kterým byl Směr, jevila jako výhodnější koalice, která následně také vznikla.

Poslední z parlamentních subjektů, a sice SDKÚ, byla schopna v teoretické rovině utvořit koalici zejména s SMK a KDH, takováto koalice by však neměla potřebnou většinu. Smer jako nejsilnější politická strana odmítal s SDKÚ jakoukoli kooperaci, což s ohledem na pravostředové zaměření SDKÚ a levicové zaměření Smeru není nijak překvapivé, tímto tak byla zcela vyloučena účast SDKÚ ve vládě. I přesto však tato strana byla významnou, když se jednalo o nejsilnější opoziční subjekt. Svůj význam SDKÚ prokázala například při prezidentských volbách, kdy

⁶⁸ Tamtéž.

kandidátka tohoto subjektu svedla vyrovnaný souboj s oblíbeným Ivanem Gašparovičem. Z těchto důvodů hodnotím SDKÚ jako stranu relevantní.

Z mimoparlamentních subjektů v tomto období nelze považovat žádný za relevantní stranu. Z hlediska početního je tedy zřejmé, že stranický systém i v tomto období byl fragmentovaný. Ve vztahu k míře polarizace pak lze sledovat určitou podobnost s obdobím těsně předcházejícím volbám v roce 1998, a to v tom smyslu, že určité rysy antisystémovosti lze přisuzovat pouze stranám vládní koalice, ostatně, jak již jsem uvedla výše, někteří komentátoři označili vládní strany za antidemokratické. Dle následného fungování vládní koalice a činů jednotlivých členů vlády je však zřejmé, že prvky antisystémovosti v té podobě, ve které o ní hovoří Sartori, nebyly naplněny, navíc antisystémový přístup je v polarizovaném pluralismu příznačný pro opozici, nikoli pro vládu. Bez naplnění tohoto základního znaku není dle Sartoriho teorie možno mluvit o polarizaci, nicméně jen pro úplnost dodávám, že v systému sledovaného období nepůsobila dvoustranná opozice, taktéž nemůže být řeči například o politice triumfování nebo výrazné ideologické vzdálenosti. Z těchto důvodů pak i navzdory skutečnosti, že počet relevantních subjektů byl hraniční, dovozují, že slovenský stranický systém nadále zůstal umírněným pluralismem.

4. Období 2010-2012

4.1. Parlamentní volby 2010

4.1.1. Výsledky voleb

Parlamentních voleb, které se uskutečnily v červnu 2010, se zúčastnilo 58,8 % oprávněných voličů. O získání co nejvíce křesel v Národní radě Slovenska se snažilo celkem 18 politických stran a uskupení. Pouze šest z těchto subjektů skutečně dokázalo překonat 5% volební práh. Jako vítěze voleb můžeme v tuto chvíli označit Smer-SD, který oslovil nejvíce voličů a získal 34,8 % hlasů obsadil 62 poslaneckých křesel. Oproti předchozím volbám konaným v roce 2006 si tak strana polepšila o více jak 5 % hlasů a o 12 křesel. Pro SDKÚ hlasovalo 15,5 % občanů (28 křesel), kteří

vhodili svůj hlas do volebních urn, pro SDKÚ to naopak znamenalo jakýsi návrat k výsledku z parlamentních voleb uskutečněných v roce 2002. Dále do Národní rady SR pronikla nová politická strana SaS, tu podpořilo svojí volbou celkem 12,14 % voličů (22 křesel). Konzervativní KDH oslovilo 8,5 % volících občanů (15 křesel), čímž si prakticky udrželo stejnou podporu i stejný počet mandátů, které získalo v předchozích volbách. Těsně za ním pátá skončila také nově kandidující strana Most-Híd s 8,1 % hlasů (14 křesel). S malým přesahem dokázala překročit volební práh ještě SNS, podpořilo ji pouze 5,07 % voličů (9 křesel), tím přišla o 11 svých poslanců v porovnání s uplynulým volebním obdobím⁶⁹.

Do Národní rady se však nedostaly strany, které v minulosti hrály významnou roli na politické scéně Slovenska. Největší ztrátu utrpěla SMK, které scházelo obdržet sedm desetin procenta, aby mohla nadále ovlivňovat politiku a další vývoj země⁷⁰. Oproti volbám v roce 2006, kdy dosáhla svého historicky nejlepšího volebního výsledku a tedy i největšího zisku poslaneckých mandátů to jistě byl pro stranu ohromný neúspěch.

Podobnou ztrátu utřilo i ĽS-HZDS. Dokonce pro ně hlasovalo i téměř stejné procento občanů⁷¹. U této strany pokračoval trend klesající podpory ze strany jejich voličů.

4.1.2. Příčiny neúspěchu SMK a ĽS-HZDS

Jako jeden z hlavních důvodů proč SMK nedokázalo získat žádný mandát v Národní radě, považuji odchod jejího dlouhodobého předsedy Bély Bugára⁷² a založení nové politické formace Most-Híd v roce 2009, čímž se rozštěpila podpora slovenských občanů maďarského původu mezi dva politické subjekty.

⁶⁹ Počet a podiel platných hlasov odovzdaných pre politické strany. Dostupné na: http://app.statistics.sk/nrsr_2010/sr/tab3.jsp?lang=sk, 18.7.2012. a Pridelenie mandátov politickým stranám. Dostupné na: http://app.statistics.sk/nrsr_2010/sr/tab4.jsp?lang=sk, 18.7.2012.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Béla Bugár byl předsedou SMK od jejího vzniku 1998 do roku 2007.

Dalším důvodem by mohlo být působení SMK jako opoziční strany ve vztahu k předchozí Ficově vládě. Během období 2006-2010 se SMK ostře ohrazovala vůči vládní politice, zejména té která se nějakým způsobem dotýkala zájmů menšin⁷³. Strany vládní koalice Smer-SD, ĽS-HZDS a SNS jí proto často označovaly za radikální stranu, která je ohrožením pro Slovensko. Ján Slota, předseda SNS, několikrát vyjádřil přání, aby SMK byla zrušena (Zachar, 2012: 26-28).

V období 2007-2009, poté co byl zvolen za předsedu SMK Pál Csáky, se ve straně utvořily dva tábory. První z nich stál za novým směrem, kterým se SMK vydala, tudíž za Pálem Csákym, druhý pak podporoval bývalého předsedu strany Bélu Bugára. Béla Bugár se s Pálem Csákym neshodl na své představě, jak by se měla SMK dále prezentovat a jaké hodnoty by měla obhajovat. Béla Bugár byl proti jakékoliv radikalizaci SMK a naopak jeho názory směřovaly ke spíše umírněnému postoji v nacionalistických otázkách. V roce 2009 tak založil novou politickou stranu Most-Híd, která svými stanovami dala důraz na zachování a dodržování takových hodnot, jako jsou svoboda, tolerance, společenský mír. Dále pak také strana vyzdvihuje ochranu lidských práv a práv menšin⁷⁴.

SMK ve svých stanovách v Hlavě II. Zásadní zásady, cíle a úlohy stále prosazuje „presadzovanie záujmov Maďarov a iných menšinových národnostných a etnických spoločenstiev na Slovensku“⁷⁵.

Most-Híd se tím tak stal atraktivnější stranou i pro slovenské občany nemaďarského původu. Béla Bugár jako poměrně důvěryhodný a oblíbený politik mezi občany maďarského etnika, pak dokázal oslovit právě tuto skupinu občanů.

Strana ĽS-HZDS, kterou stále vedl Vladimír Mečiar, opět potvrdila trend stále klesající podpory od svých voličů. Od voleb 1998 získal tento subjekt pokaždé v následujících parlamentních volbách méně procent hlasů. Teprve však v roce 2010

⁷³ Například se SMK vymezila vůči návrhu školského zákona, který měl zvýšit počet hodin vyučovaných ve slovenštině.

⁷⁴ Stanovy strany Most-Híd. Dostupné na: <http://www.most-hid.sk/sk/content/dokumenty>, 20.7.2012.

⁷⁵ Stanovy Strany maďarskej koalície. Dostupné na: <http://www.mkp.sk/sk/node/14738>, 20.7.2012.

nedokázala strana oslovit ani potřebných pět procent volících občanů, a proto neobsadila žádná křesla v Národní radě. Zdůvodnění tohoto pro ĽS-HZDS negativního trendu se mohu pokusit vysvětlit tím, že za prvé přízeň voličstva k osobě Vladimíra Mečiara neustále klesá, protože Mečiar už není tím, kým býval před rokem 1998, postupně ztrácel cosi ze svého charisma, akčnosti a průbojnosti. Za druhé ta část veřejnosti, která mu byla ještě v nedávné době nakloněna, přesunula svoji podporu k osobě Roberta Fica a jeho Smeru-SD, který vedl na rozdíl od ĽS-HZDS a i SNS značně nákladnou volební kampaň⁷⁶.

4.2. Sestavení vlády

4.2.1. Smer-SD a jeho šance na sestavení vlády

Přestože v těchto parlamentních volbách dosáhl Smer-SD svého historicky nejlepšího výsledku od svého založení, nedokázal sestavit vládu. Zejména z toho důvodu, že jeho potencionální koaliční partneři, kteří s ním vládli v předchozím funkčním období, se vůbec nedostali do parlamentu, což je případ ĽS-HZDS nebo dokázali získat jen minimum poslaneckých křesel (SNS).

Další politické strany, které ať už více nebo méně uspěly ve volebním klání, nechtěly za žádných okolností vést byt' jen případné debaty o vládní spolupráci se Smer-SD. Můžeme tedy konstatovat, že ačkoliv se Smer-SD podařilo převzít část voličů SNS a ĽS-HZDS, nebylo to pro něj v konečném důsledku významným přínosem. Grigorij Mesežnikov dokonce uvádí, že Smer-SD se stal jakousi novodobou mečiaristickou stranou. Mečiarismus se ve straně projevuje tím, že za prvé složení elektorátu Smer-SD v roce 2010 bylo velmi podobné elektorátu HZDS konce 90. let. Mesežnikov dále tvrdí, že Smer-SD ačkoliv se prezentuje jako sociálně-demokratická strana, tak má přeci jen blíže k nacionálnímu populismu, opět podobnému HZDS. Dále se Smer-SD, jak jsem již výše uvedla, stal vítěznou stranou v politické izolaci bez šance na sestavení vlády, velmi podobně se vyvíjela situace

⁷⁶ Mesežnikov, Grigorij: (2010a). Parlamentné voľby na Slovensku 2010: výsledky a kontext. Dostupné na: http://www.ivo.sk/buxus/docs/publicistika/subor/mesez_boell_29_6_10.pdf, 23.7.2012.

s HZDS a vládními stranami po volbách v roce 1998. Jedna z významných příčin, proč v roce 2010 nebyla žádná z parlamentních stran, pokud nepočítáme SNS, ochotna vyjednávat o sestavení vládní koalice se Smer-SD, může spočívat také v neustejných charakterových rysech Roberta Fica s Vladimírem Mečiarom, zejména pak autoritativní, konfliktní chování a neochota ke kompromisům⁷⁷.

4.2.2. Vláda Ivety Radičové

Jak jsem již výše zmínila, vítěz parlamentních voleb strana Smer nedokázala najít společnou cestu s ostatními politickými stranami, které obsadily křesla v Národní radě, a tím nemohla vytvořit novou vládní koalici.

Proto byla prezidentem republiky pověřena sestavením vlády volební lídryně SDKÚ-DS, tedy politické strany, která získala druhý nejvyšší počet mandátů, a zároveň její první místopředsedkyně Iveta Radičová. Poprvé se tak v historii Slovenska stala premiérkou žena. Předseda SDKÚ-DS Mikuláš Dzurinda byl v této chvíli stažen do ústraní.

Na středo-pravé straně politického spektra se dlouhodobě na Slovensku vyskytuje a vzniká mnoho stran, které usilují o získání přízně stejných voličů. Tato středo-pravicová roztržitost je zapříčiněna zejména tím, že se tyto strany spíše vůči sobě snaží navzájem vymezit, než spolupracovat.

Nicméně se čtyři politické strany, které můžeme zařadit do středo-pravicové škály, spojily a vytvořily vládní čtyřkoalici. Tato koalice se tedy skládala z SDKÚ-DS, nové liberální politické strany SaS, která vznikla v roce 2009 a kterou založil Richard Sulík, dále koalici tvořila konzervativní KDH a nový, úspěšnější ze dvou maďarských politických uskupení Most-Híd.

SaS dokázala jako nová liberální strana s důrazem na pokračování socio-ekonomických reforem započatých Mikulášem Dzurindou během jeho druhého

⁷⁷ Mesežnikov, Grigorij: (2010b). Smer nad priepasťou mečiarizmu. Dostupné na: http://www.ivo.sk/buxus/docs/publicistika/subor/Mesez_SME_13_6_10.pdf, 23.7.2012.

vládnutí v letech 2002-2006, oslovit významný počet mladých vzdělaných lidí z větších měst⁷⁸.

Podobně jako v roce 1998 se spojily všechny parlamentní strany proti jedné, v tomto případě Smer-SD. Tato skutečnost je na čas stmelila dohromady a dokázaly tak snáze, alespoň na počátku, překonat vzájemné antipatie a rozdílné názory na mnoho různých společenských problémů. Tato koaliční vláda měla být symbolem změny, změny oproti předchozí Ficově vládě, která přinesla do politiky opět aroganci, korupci, klientelismus, agresivní nacionalismus vůči menšinám, výrazné zadlužování se státu⁷⁹.

Bohužel také právě korupce a klientelismus nalomil vaz vládě Ivety Radičové⁸⁰. I přesto, že Transparency International kladně ohodnotilo protikorupční snahy a kroky vládní koalice, které byly během jejího působení schváleny. Například byla přijata reforma soudnictví, která nyní nařizovala zveřejňování soudních rozsudků⁸¹.

Vláda čtyřkoalice neměla dlouhého trvání a po téměř roce a půl své působení v říjnu 2011 ukončila, když jí nebyla vyslovena důvěra, když hlasování o vyslovení důvěry vládě bylo premiérkou Radičovou spojeno s přijetím Eurovalu⁸². Pro projednávání návrh se při tom vyslovilo pouze 55 ze 126 přítomných, ke schválení přijetí Eurovalu Slovenskem a zároveň vyslovení důvěry vládě bylo při tom třeba 76 hlasů. Nedostatek hlasů byl dán postojem poslanců SaS, kteří nesouhlasili s přijetím závazku pomoci zadluženým zemím Slovenskem, a proto nehlasovali pro daný

⁷⁸ Mesežnikov, Grigorij: (2010a). Parlamentné voľby na Slovensku 2010: výsledky a kontext. Dostupné na: http://www.ivo.sk/buxus/docs/publicistika/subor/mesez_boell_29_6_10.pdf, 23.7.2012.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Například kauza Gorila a Sasanka.

⁸¹ Vláda I. Radičovej úspešne reštartovala boj proti korupcii. Dostupné na: <http://www.transparency.sk/sk/vlada-i-radicovej-uspesne-restartovala-boj-proti-korupcii/>, 24.7.2012.

⁸² Euroval je záchranný mechanizmus Eurozóny, poslanci hlasovali o prijatí trvalého Eurovalu neboli Evropském mechanismu pro stabilitu.

návrh. Zejména předseda SaS Richard Sulík se ostře vymezil vůči podmínkám Eurovalu, které by muselo Slovensko plnit, pokud by jej přijalo⁸³.

4.3. Zhodnocení stranického systému SR po parlamentních volbách 2010 pohledem Sartoriho teorie

Jak vyplývá ze shora uvedeného historického popisu vývoje slovenského stranického systému po roce 2010, do Národní rady SR vstoupilo šest politických subjektů. O relevanci Smer-SD, jakož i relevanci stran vládní koalice není třeba příliš pochybovat, když výrazný výsledek Smer-SD posílil jeho vyděračský potenciál, vládní strany na druhé straně prokázaly, byť jen na krátký čas, svůj potenciál koaliční. Pokud jde o stranu SNS, tato byla z hlediska početního nejmenším subjektem, navzdory tomuto ji řadím mezi relevantní subjekty, když díky spolupráci se Smer-SD pomáhala vytvářet tlak na vládu a v konečném důsledku pomohla k jejímu konci.

Žádná z mimoparlamentních stran nebyla relevantním subjektem z hlediska Sartoriho teorie, lze tak uzavřít, že stranický systém čítal šest relevantních subjektů.

Ve vztahu k posouzení polarizace se domnívám, že lze vysledovat výraznou paralelu k volebnímu období 1998-2002. Jedním z významných tmelících prvků vládní koalice byla snaha o zabránění účasti na vládě nejsilnější strany, Smer-SD, podobnost je i v tom, že Smer-SD se svým chováním přiblížil chování HZDS z druhé poloviny 90. let. Rozdíl oproti danému období spatřuji v tom, že vládní koalice nebyla natolik homogenní, jako koalice v období 1998-2002.

Navzdory tomu, že strana Smer-SD přistoupila k politice líbivých slibů a výrazněji začala akcentovat národnostní otázky, nedomnívám se, že by se jednalo o jednoznačně antisystémovou stranu, ve vztahu k režimu není totiž její snahou změna uspořádání, jednání, které volí k získání co největší přízně voličstva je ryze účelové a jeho cílem je získání co největší podpory. Obdobná situace je pak i u strany SNS.

⁸³ Minúta po minúte (utorok): Vláda padla, euroval neprešiel. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/6091870/minuta-po-minute-utorok-vlada-padla-euroval-nepresiel.html>, 24.7.2012.

Právě zmíněné subjekty byly taktéž jedinými opozičními silami ve sledovaném období, přičemž jak vyplývá z jejich minulosti, rozhodně nelze mluvit o nesmiřitelných protipólech politického spektra, které by štěpily politickou scénu. Tedy ani prvek bipolární opozice dle Sartoriho nebyl naplněn. Naopak se domnívám, že se po volbách v roce 2010 zcela jednoznačně vymezily dva tábory, vládní a opoziční, tato bipolarita je také zcela charakteristická pro umírněný pluralismus.

Pokud jde o ostatní znaky polarizovaného pluralismu, může docházet k dílčímu naplnění, když například rétoriku Smer-SD lze do jisté míry hodnotit jako projev politiky trumfování, na druhou stranu z hlediska ideologického se nedomnívám, že by na pravolevé škále bylo ideologické rozpětí výrazně markantní.

Na základě shora uvedeného hodnotím slovenský stranický systém i v tomto období jako umírněný pluralismus.

Závěr

Jak již jsem předeslala v úvodu, v závěru jsem se rozhodla shrnout hlavní témata této práce a odpovědět na otázku, zda stranický systém Slovenské republiky byl ve sledovaném období umírněným pluralismem či nikoli, případně zda byl jiným typem stranického systému. V souvislosti s těmito závěry vyzdvihnu i některé poznatky o Sartoriho teorii, jejímž pohledem jsem stranický systém zkoumala. Konečně se zmíním i o postavení HZDS a Smeru, které byly v určitých fázích sledovaného období nejsilnějšími subjekty stranického spektra.

Ve vztahu k typologii stranických systémů dle Sartoriho bylo dle mého prokázáno, že slovenský stranický systém je umírněným pluralismem. Tuto otázku jsem řešila ve vztahu k jednotlivým volebním obdobím, přičemž u každého z nich jsem došlo k závěru, že stranický systém dané doby vykazuje znaky umírněného pluralismu.

Ve volebním období roku 1998-2002 tvořilo stranickou scénu Slovenské republiky při nejmenším šest relevantních subjektů dle Sartoriho kritérií, přičemž počet nebyl konzistentní z toho důvodu, že docházelo ke štěpení některých politických stran, a to konkrétně SDK, ze které se oddělila SDKÚ, a SDL', z níž se odštěpil Smer. Ve vztahu k Sartoriho teorii přineslo toto období zajímavý poznatek v tom směru, že v rozporu s touto teorií vznikla v rámci umírněného pluralismu koalice značně heterogenní, která zahrnovala mimo jiné levicovou SDL' a pravostředové SDK, tj. ideologicky značně vzdálené subjekty.

Pokud jde o volební období mezi lety 2002-2006, bylo dle mého názoru toto volební období z hlediska zkoumání pohledem Sartoriho koncepce nejproblematictější, a to zejména v důsledku parlamentního zastoupení KSS. Ve vztahu k této straně bylo nutné nejprve vůbec posoudit, zda se jednalo o relevantní politický subjekt či nikoli. Byť totiž tato strana měla zastoupení v Národní radě Slovenské republiky, její koaliční potenciál byl nulový. Vzhledem k rozložení sil v Národní radě Slovenské republiky a zejména vývoji vládní koalice, kdy se tato

v průběhu volebního období stala menšinou, jsem dovodila, že postupně rostl její vyděračský potenciál, a proto jsem ji zařadila mezi strany relevantní. Tento dílčí závěr však následně zapříčinil to, že dle Sartoriho teorie byl naplněn první ze znaků polarizovaného pluralismu, když jsem KSS s ohledem na její profil označila jako antisystémovou stranu. Navzdory tomu jsem však dospěla k závěru, že stranický systém byl umírněným pluralismem, když nedošlo k naplnění dalších znaků, když z hlediska ideologického byly ostatní relevantní strany poměrně blízké a spíše převládaly dostředivé tendence, což se ve svém důsledku projevilo i v následujících parlamentních volbách, ve kterých KSS, jakožto nositel antisystémovosti, neuspěla. Druhé ze sledovaných volebních období přineslo o Sartoriho teorii ten poznatek, že linie mezi umírněným a polarizovaným je rozostřená a i navzdory naplnění některých znaků polarizovaného systému lze systém hodnotit jako umírněný.

I v období let 2006-2010 jsem došla k závěru, že stranický systém Slovenska byl umírněným pluralismem, v souvislosti s touto etapou jsem upozornila na skutečnost, že za nositele antisystémovosti byly některými komentátory označovány vládní strany. Takto naplněný znak antisystémovosti je však v rozporu se Sartoriho teorií, která je založena mimo jiné na tezi, že antisystémová strana se nepodílí na výkonné moci. Ve vztahu k tomuto problému jsem však dospěla k názoru, že tvrzená antisystémovost nenaplnovala jednak charakter antisystémovosti dle Sartoriho, jednak jednání vládních stran domněnky o jejich antisystémovosti vyvrátilo. Toto volební období tak lze hodnotit z hlediska Sartoriho kritérií asi nejjednoznačněji.

Zkrácené volební období započaté volbami roku 2010 lze ve vztahu ke stranickému systému v mnohém přirovnat k volebnímu období let 1998-2002. Vítězná strana, kterou byl v tomto případě Smer-SD, nebyla schopna vytvořit koalici s ostatními stranami, které se vůči ní vymezovaly, což vyústilo ve vznik koalice bez účasti Smer-SD. Jak uváděli někteří komentátoři, Smer-SD se začal svým jednáním velice podobat HZDS z 90. let 20. století, taktéž lze vysledovat výraznou charakterovou podobnost i mezi čelními představiteli těchto subjektů. Rozdílnost oproti období let 1998-2002 byla v tom smyslu, že vládní koalice nebyla již tak nesourodá jako vládní koalice let 1998-2002, paradoxně však došlo k pádu právě

vládní koalice vzniklé v roce 2010. V této souvislosti se tak nabízí otázka, zda Sartoriho zkoumání polarizace stranického systému z hlediska pravolevého uspořádání je dostačující. V souvislosti s touto otázkou se domnívám, že pravolevé uspořádání a identifikace umístění konkrétních subjektů na této škále o nich mnohé vypovídá, nicméně některé faktory se na pravolevé škále nepromítnou, a proto toto kritérium není zcela spolehlivé. Na druhou stranu nutno podotknout, že každá teorie, tedy i Sartoriho, se musí uchýlovat k určitým zobecněním, a v tomto smyslu je Sartoriho přístup patrně nejlepší možný.

Celkově tedy lze shrnout, že slovenský stranický systém byl po celou dobu zkoumání umírněným pluralismem, a to navzdory skutečnosti, že ve sledovaném období docházelo k zásadnímu vývoji stranické scény, kdy ve výrazné míře došlo ke změnám významu politických subjektů. Umírněnost si stranický systém zachoval navzdory tomu, že se ve sledovaném období vystřídalo v Národní radě velké množství subjektů díky tomu, že vesměs všechny strany byly z hlediska ideologického standardními a nově vznikající strany zpravidla v rámci pravolevého spektra vyplňovaly mezeru, která vznikla v důsledku oslabení či zániku jiného subjektu.

Kromě dílčích poznatků prezentovaných u shrnutí každého z jednotlivých období přinesla aplikace Sartoriho teorie slovenský stranický systém i jeden další zajímavý poznatek o této teorii, který potvrzují všechna zkoumaná období. Tímto je skutečnost, že slovenský stranický systém je z typologického hlediska umírněným pluralismem, navzdory své výrazné fragmentaci, kdy se počet subjektů pohybuje na hraničním počtu relevantních stran nebo dokonce za ním. Sartori sice připouští možnost umírněného pluralismu i při překročení hraničního počtu a kategoricky neklade rovnítko mezi výraznou fragmentací a polarizací, nicméně lze z jeho práce dovodit, že dle jeho názoru je stav, kdy umírněný pluralismu je tvořen nadměrným počtem relevantních subjektů, spíše přechodný a výjimečný. Na slovenském případě se však ukazuje, že výrazná fragmentace je spíše setrvalým stavem, který však neodporuje umírněnosti systému.

Na samotný závěr se pak dostávám ke srovnání HZDS a Smeru. Jak již jsem několikrát uvedla, tyto dva subjekty byly v různých fázích velice významné a měly výrazné zastoupení v Národní radě Slovenské republiky, největší význam HZDS pak spadá ještě před období sledované touto prací. O významu HZDS před volbami 1998 svědčí zejména ta skutečnost, že linie mečiarismus vs. antimečiarismus byla ve volební kampani stěžejní, tato linie se projevila s menší vahou i v následujících volbách a opakovaně se projevila i ve volbách prezidentských. V počátku sledovaného období nemělo HZDS prakticky žádný koaliční potenciál, když se vzhledem k agresivnímu stylu její politiky a praktikám, kterými se snažilo upevnit svoji pozici, dostávalo do izolace a ostatní strany s ním odmítaly v počátku sledovaného období zcela spolupracovat. Důvodem tohoto postoje byla zejména osoba předsedy strany, Vladimíra Mečiara. Z hlediska ideologického nebylo HZDS jednoznačně vymezeno a snažilo se o oslovení co největšího počtu občanů.

Smer vznikl až v průběhu sledovaného období, když se odštěpil z SDL¹ a z velké většiny převzal její elektorát. Zprvu se Smer snažil nevymezovat na pravolevém spektru, postupem času se však vyprofiloval jako levicová strana. V čele tohoto subjektu stojí po celou dobu Robert Fico. S přibližováním konce sledovaného období začal Smer více akcentovat národnostní otázky a začal se více vymezovat vůči menšinám.

Oba subjekty mají celou řadu podobností. Z hlediska vnitřního fungování je zcela jednoznačnou podobností ta skutečnost, že strana je řízena silným vůdcem, který v podstatě sám rozhoduje o směřování strany. Vůči oběma stranám se v různých etapách sledovaného období vymezovaly ostatní stranické subjekty, přičemž v několika případech byla existence těchto stran pojícím prvkem vládní koalice. Ve vztahu k HZDS je toho dokladem vládní koalice z let 1998-2002, kdy její jednotliví členové navzdory ideologické rozdílnosti byli schopni kompromisů zejména z důvodu odříznutí HZDS od moci. Obdobná situace se opakovala po volbách v roce 2010, kdy se opět programově nesourodé strany spojily ve snaze neumožnit vládnutí Ficovu Smeru. V tomto ohledu lze tedy vysledovat zcela jednoznačné podobnosti. Mírná rozdílnost je v důvodech tohoto boje vůči těmto stranám. HZDS a zejména

osoba Vladimíra Mečiara motivovaly ostatní strany ke společnému postupu zejména svými praktikami a snahami o změnu pravidel hry. Ve vztahu ke Smeru, respektive Smeru-SD, jsou zejména od roku 2010 také jedním z důvodů postoje ostatních relevantních subjektů k této straně její praktiky, navíc se však přidávají i důvody ideologického charakteru, když Smer postupně sjednotil levici a již od parlamentních voleb z roku 2006 je jediným relevantním subjektem na levé straně politického spektra.

Seznam použitých zdrojů

a) literatura

Belko Marián: 2003. Moc výkonná. In: Kopeček, Lubomír (ed.): *Od Mečiara k Dzurindovi*. Masarykova univerzita: Brno, 49-65.

Belko, Marián - Kopeček, Lubomír: 2003. Moc zákonodárná. In: Kopeček, Lubomír (ed.): *Od Mečiara k Dzurindovi*. Masarykova univerzita: Brno, 32-48.

Drulák, Petr a kol.: 2008. *Jak zkoumat politiku*. Portál: Praha.

Fiala, Petr – Strmiska, Maxmilián: 2009. *Teorie politických stran*. Společnost pro odbornou literaturu: Barrister and Principal: Brno.

Fitzmaurice, John: 1999. The Slovak Elections of 25th and 26th September 1998. *Electoral Studies*. Vol. 18, No. 2, 290-295.

Fitzmaurice, John: 2001. The Slovak Presidential Election, May 1999. *Electoral Studies*. Vol. 20, No. 2, 321-325.

Fitzmaurice, John: 2004. The Parliamentary Election in Slovakia, September 2002. *Electoral Studies*. Vol. 23, No. 1, 161-166.

Irmanová, Eva: 2005. *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*. albis international: Ústí nad Labem.

Kopeček, Lubomír: 2003a: Proměny moderní slovenské politiky. In: Kopeček, Lubomír (ed.): *Od Mečiara k Dzurindovi*. Masarykova univerzita: Brno: 11-31.

Kopeček, Lubomír: 2003b: Stranický systém Slovenska. In: Fiala, Petr – Herbut, Ryszard a kol.: *Středoevropské systémy politických stran*. Masarykova univerzita: Brno, 153-225.

Kopeček, Lubomír, 2005: Slovensko In: Strmiska, Maxmilián – Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír a kol.: *Politické strany moderní Evropy*. Portál s.r.o.: Praha, 453-480.

Kopeček, Lubomír: 2006. *Demokracie, diktatury a politické stranictví na Slovensku*. CDK: Brno.

Kopeček, Lubomír: 2007a. *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006*. CDK: Brno.

Kopeček, Lubomír, 2007b: Slovenská politika, volby 2006. In: Mrklas, Ladislav (ed.) *Parlamentní volby 2005-6 v zemích Visegrádské čtyřky*. CEVRO: Praha, 43-55.

Leška, Vladimír: 2006. *Slovensko 1993-2004. Ústav mezinárodních vztahů*: Praha.

Mathernová, Katarína – Renčko, Juraj: 2006. "Reformology": The Case of Slovakia. *Orbis*. Vol. 50, No. 4, 629-640.

Mesežnikov, Grigorij: 1998. Volby 1998 a vývoj systému politických stran. In: Bútorá, Martin – Bútorová, Zora – Mesežnikov, Grigorij (eds.): *Slovenské voľby '98. Kto? Prečo? Ako?* IVO: Bratislava, 37-49.

Rhodes, Matthew: 2001. Slovakia after Mečiar. *Problems of Post-communism*. Vol. 48, No. 4, 3-13.

Rybář, Marek: 2005. The Presidential Election in Slovakia, April 2004. *Electoral Studies*. Vol. 24, No. 2., 333-338.

Rybář, Marek: 2010. The 2009 Presidential Election in Slovakia. *Electoral Studies*. Vol. 29, No. 1., 171-173.

Sartori, Giovanni: 1969. Politics, Ideology and Belief Systems. *The American Political Science Review*. Vol. 63, No. 2., 398-411.

Sartori, Giovanni: 2005. *Strany a stranické systémy*. CDK: Brno.

Zachar, Vojtěch (2012). *Analýza strany Strany maďarské koalície a strany Most-Híd*. [diplomová práca]. Brno: Fakulta sociálnych štúdií.

b) internetové zdroje

Baťo, Rado: (2010). Ako vládli: Odfláknutý sociálny štát. Dostupné na: <http://volby.sme.sk/c/5349414/ako-vladli-odflaknuty-socialny-stat.html>, 9.4.2011.

Bútorá, Martin: (2007). Slovenská zahraničná politika rok po voľbách 2006: priority, kapacity, výzvy. OS. 5/2007. Dostupné na: http://www.ivo.sk/buxus/docs/publicistika/subor/Butora_OS_5_07.pdf, 3.4.2011.

Kopeček, Lubomír: (2002). Strana občanského porozumění – strana „na jedno použití“. *Středoevropské politické studie*. 2-3/2002. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=44>, 31.3.2011.

Kopeček, Lubomír: (2006). Analýza působení Aliance nového občana ve slovenské politice. *Středoevropské politické studie*. 4/2006. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=284>, 8.4.2011.

Marušiak, Juraj: (2006). Fenomén strany Smer: medzi „pragmatizmom“ a sociálnou demokraciou. *Středoevropské politické studie*. 1/2006. Dostupné na: <http://www.cepsr.com./clanek.php?ID=258>, 3.4.2011.

Mesežnikov, Grigorij: (2006). Zmeny volebných pravidiel na Slovensku: súčasnosť a minulosť. Dostupné na:

http://www.ivo.sk/buxus/docs/publicistika/subor/PK_December_2006.pdf, 25.3.2011.

Mesežnikov, Grigorij: (2009). Prezidentské voľby na Slovensku: Výsledky a Súvislosti. Dostupné na:

http://www.ivo.sk/5699/en/articles-and-interviews/generate_page.php?page_id=,
1.4.2011.

Mesežnikov, Grigorij: (2010a). Parlamentné voľby na Slovensku 2010: výsledky a kontext. Dostupné na:

http://www.ivo.sk/buxus/docs/publicistika/subor/mesez_boell_29_6_10.pdf,
23.7.2012.

Mesežnikov, Grigorij: (2010b). Smer nad priepasťou mečiarizmu. Dostupné na:

http://www.ivo.sk/buxus/docs/publicistika/subor/Mesez_SME_13_6_10.pdf,
23.7.2012.

Onufer, Andrej (2008): Před piatimi rokmi sa začala kauza skupinka. Dostupné na:

<http://aktualne.centrum.sk/domov/kauzy/clanek.phtml?id=1162611>, 8.4.2011.

Slovakia. Dostupné na: http://bti2003.bertelsmann-transformation-index.de/fileadmin/pdf/laendergutachten_en/ostmittel_suedosteuropa/Slovakia.pdf,
29.3.2011.

www.kss.sk

www.mkp.sk

www.most-hid.sk

www.sme.sk

www.statistics.sk

www.transparency.sk

Seznam použitých zkratk

ANO – Aliance nového občana
DS – Demokratická strana
DU - Demokratická unie
HZDS - Hnutí za demokratické Slovensko
IVO – Institut pro veřejné otázky
KDH - Křesťanskodemokratické hnutí
KSČ - Komunistická strana Československa
KSS - Komunistická strana Slovenska
MKDH – Maďarské křesťanskodemokratické hnutí
MOS – Maďarská občanská strana
NBÚ – Národní bezpečnostní úřad
OKS – Občanská konzervativní strana
SaS – Svoboda a spravodlnost
SDK - Slovenská demokratická koalice
SDKÚ - Slovenská demokratická a křesťanská unie
SDĽ - Strana demokratické levice
SDSS - Sociálně demokratická strana Slovenska
SMK - Strana maďarské koalice
SNS - Slovenská národní strana
SOP - Strana občanského porozumění
SZS – Strana zelených na Slovensku
ZRS - Sdružení dělníků Slovenska

Resumé

This thesis is concerned with the development of Slovakian politics during 1998-2012. I have tried to analyse Slovak political system, especially the parliamentary elections, their impacts on terms inside political parties and so on. This work has concentrated to conflicting lines and their changes during time and elections.

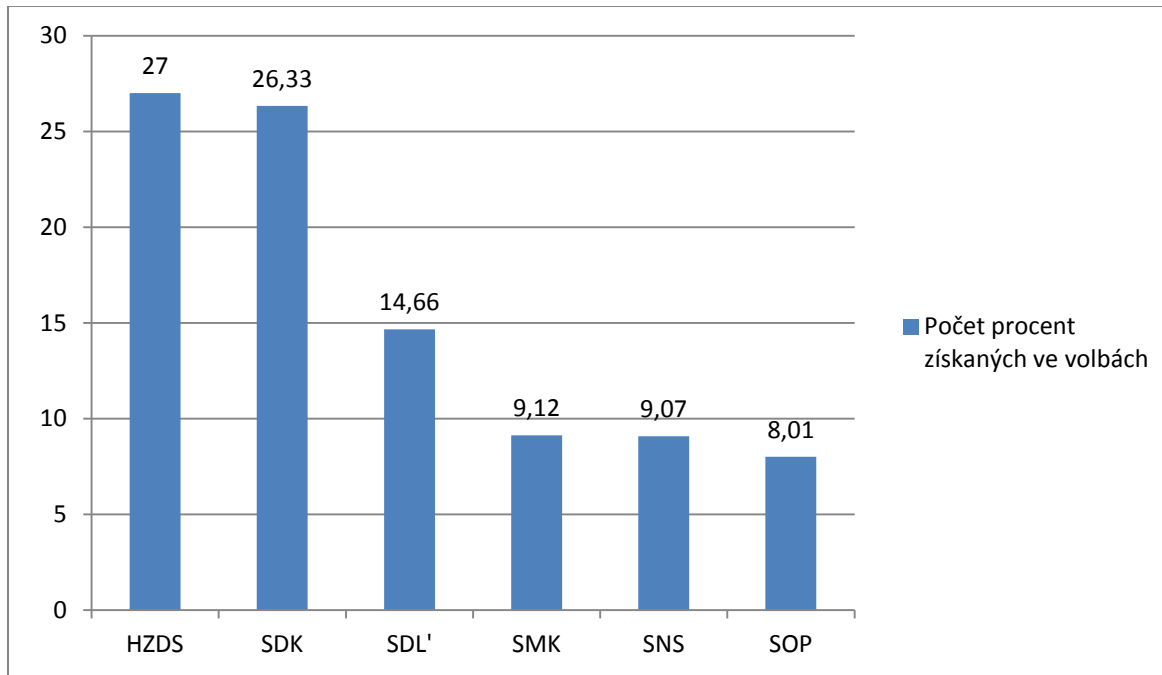
I have analysed Slovakian political system with Sartori theory of party system. I have dealt with his theory of moderate pluralism and polarized pluralism. I have also dealt with separate parties, which I decided according to Sartori whether they are relevant parties or not.

I have tried to compare two main parties in the Slovakian political system HZDS and Smer. I found out that they are in some cases alike, especially they had similar development and similar leaders.

This work is also dealing with affiliations between political parties within the frame of governmental coalitions.

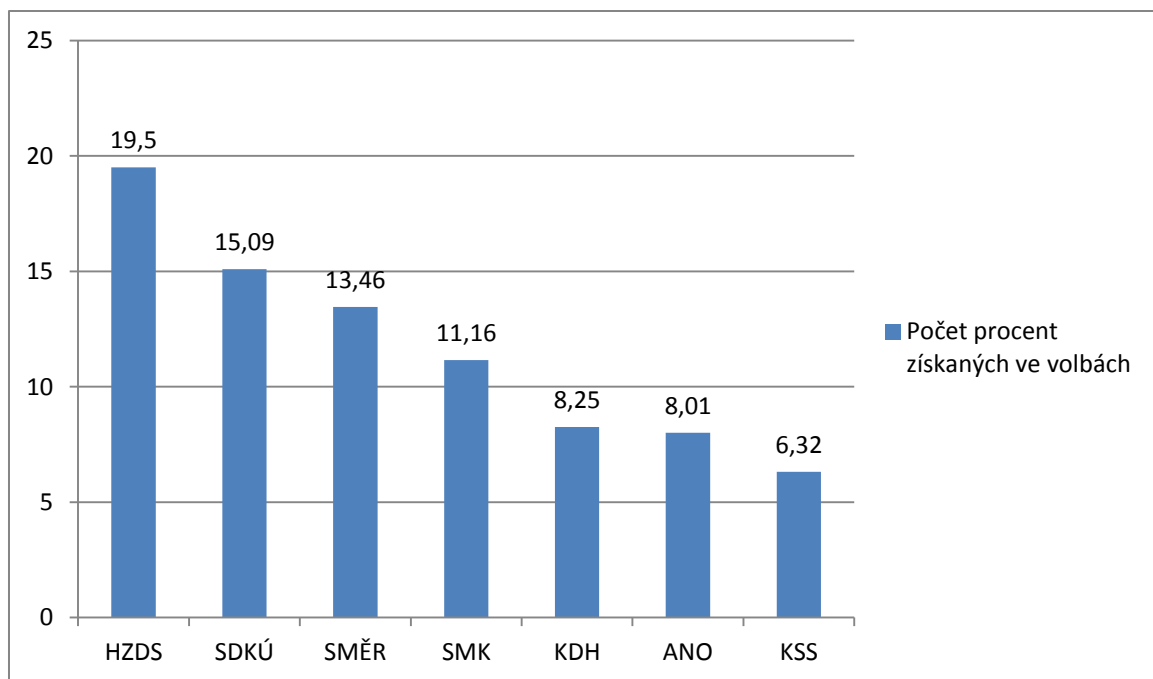
Přílohy

Volby do Národní rady Slovenské republiky v r. 1998 - Podíl platných hlasů odevzdaných pro politické strany, které získaly zastoupení v NR SR

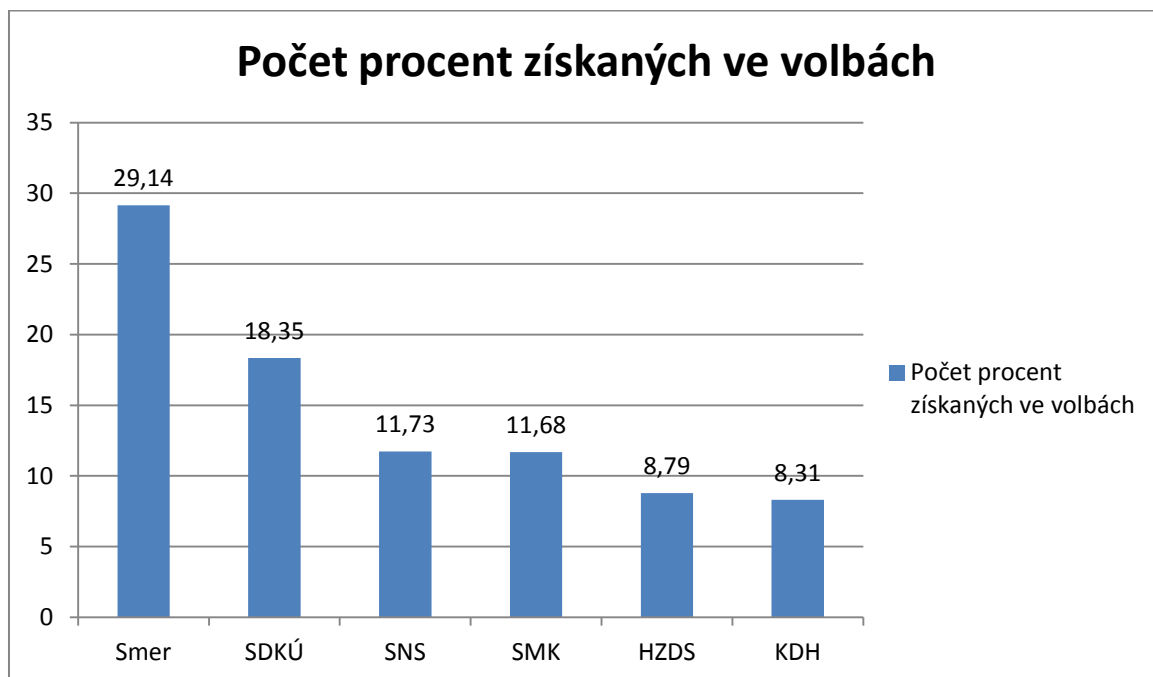
Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky
(<http://app.statistics.sk/volby98/results/tab3.jsp>)

Volby do Národní rady Slovenské republiky v r. 2002 - Podíl platných hlasů odevzdaných pro politické strany, které získaly zastoupení v NR SR

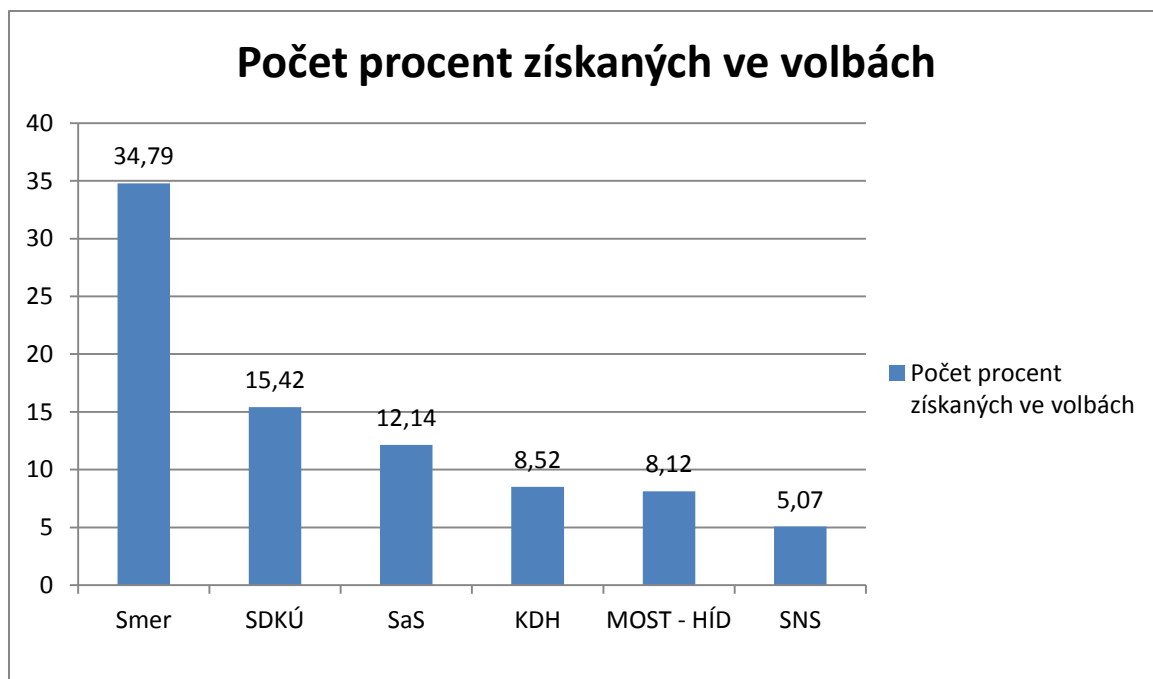
Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky
(<http://app.statistics.sk/volby2002/webdata/slov/tab/tab3.htm>)

Volby do Národní rady Slovenské republiky v r. 2006 - Podíl platných hlasů odevzdaných pro politické strany, které získaly zastoupení v NR SR

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky
(http://app.statistics.sk/nrsr_2006/slov/obvod/results/tab3.jsp)

Volby do Národní rady Slovenské republiky v r. 2010 - Podíl platných hlasů odevzdaných pro politické strany, které získaly zastoupení v NR SR

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky
(http://app.statistics.sk/nrsr_2010/sr/tab3.jsp?lang=sk)